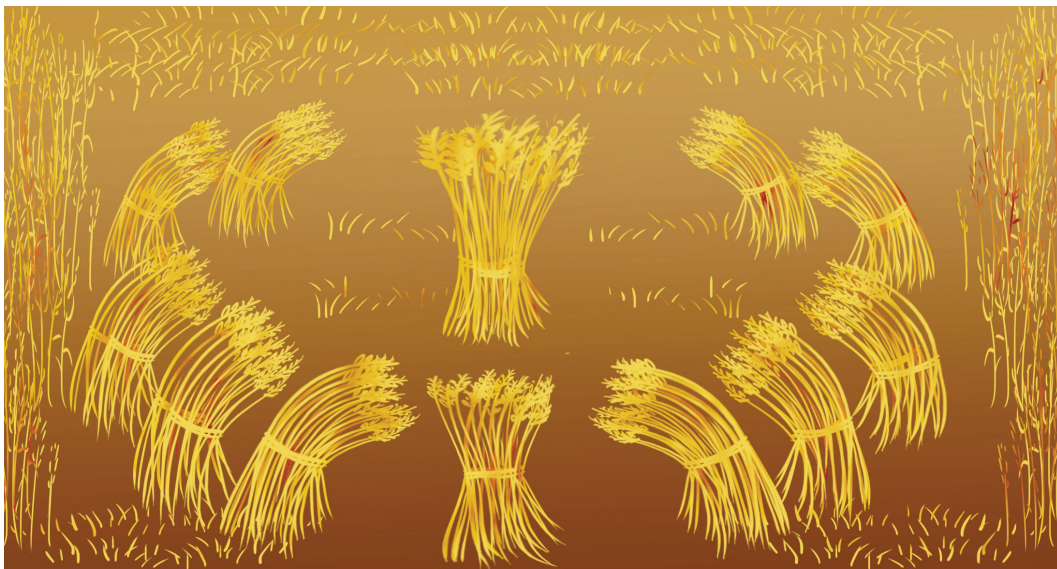

פרשת וישב

65. יעקב, יוסף, והאחים פרק לז פסוקים א-ד

א. הקדמה

לאחר חזרתו מחרן התיישב יעקב אבינו ליד אביו יצחק בחברון. יעקב זכה למשפחה גדולה, ברוך ה', ואף לעושר ומקנה רב. גם עשיו התפייס עימו ופנה זה מכבר לגור בארץ אדום. הכול נראה טוב. ואז התרחש המסופר בפרקנו.

מבין כל בני יעקב בלט יוסף באופן מיוחד. יוסף היה 'תלמיד חכם' צעיר ומוכשר. היו לו כישרון למידה ותכונות של מנהיגות ואחריות¹. יעקב זיהה את כישרונותיו של יוסף והוא אהב אותו מאוד. בעיניו, יוסף היה ראוי להעביר הלאה את מסורת אבותיו, ועל כן הוא למד עם יוסף והעביר לו את כל מה שהוא למד מרבותיו ומאבותיו². הוא אף הכין לו בגד מיוחד - "כתונת פסים", כדי לציין את מיוחדותו.

יוסף, מצידו, השתמש בכישרונותיו כדי לנסות לעזור לאחיו. כשחשב, למשל, שבני בלהה וזלפה ("בני השפחות") מרגישים נחותים לעומת בני רחל ולאה ("בני האימהות") - הוא השתדל להיות איתם, לעזור להם ולחזק את רוחם. כשהוא ראה מישהו מאחיו מתנהג שלא כראוי - הוא סיפר על כך לאביו כדי שיוכיח אותו ויחזירו למוטב.

יוסף, שרצה מאוד בטובתם של אחיו, חשב לתומו שהם בוודאי שמחים על כל מה שהוא עושה בעבורם. הוא לא שם לב שהוא גורם את ההפך. האחים פירשו את מעשיו כניסיון למצוא את חסרונותיהם ולהתנשא עליהם, ולא כמעשים שנועדו לעזור להם. גם כך הם קנאו בו על האהבה המיוחדת שאביו אהב אותו, ומעשיו ודבריו עוררו את הקנאה ביתר שאת.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בָּאֶרֶץ פְּנֵי עֵן: ב אֱלֹהֵי תְלָדוֹת יַעֲקֹב אֱלֹהֵי הַמְּאֹרְעוֹת⁴ שאירעו ליעקב: כשהיה יוֹסֵף בֶּן־שֶׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הוּא הָיָה רֹעֵה אֶת־אֶחָיו עִם כָּל אַחֵיו בְּצֹאן וְהוּא נֹעַר אֲבִל הָיָה עֹזֵר וְנִמְצָא בְעִיקָר אֶת עִם בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת עִם בְּנֵי זְלֵפָה נְשֵׁי אָבִיו⁵ וַיְבִיא יוֹסֵף אֶת־דִּבְתָּם רֹעֵה כְּשִׁיּוֹסֵף הָיָה רֹאֵה מִשְׁהוּ לֹא טוֹב אֲצִל אַחֵיו הוּא מְבִיא אֶת הַדָּבָר אֶל־אֲבֵיהֶם (כדי שיוכיח אותם ויחזיר אותם למוטב)⁶: ג (ובלי קשר לכך): וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בְּנָיו כִּי־בֶן־זִקְנִים בֵּן חָכֵם⁷ הוּא לוֹ (והוא ראה בו את מי שמתאים להעביר הלאה את כל מה שהוא למד משם ועבר)⁸ וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתֹנֶת פְּסִים בְּגַד מְיֻחָד: ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֵתָּו אֶת יוֹסֵף אֶהָב אֲבֵיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ הַדָּבָר גַּרְם לָהֶם תַּחוּשֵׁת קִנְיָה, וְקִנְיָה מְבִיאָה לְשִׁנְאָה וְלֹא יִכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֵם הֵם לֹא הִצְלִיחוּ לְהִתְגַּבֵּר עַל שִׁנְאָתָם וְלִהְיוֹת עִימוֹ:

ג. מנגינת הכתוב

היו ליוסף תכונות של מנהיג. כישרון ללמוד ולהבין ומידות של מנהיגות ואחריות כלפי הזולת. יעקב אבינו זיהה את כישרונותיו המבורכים של יוסף והוא עודד את יוסף לחזק אותם ולפתח אותם, לטובת כל המשפחה. האחים, לעומת זאת, קינאו ביוסף וחשבו שיוסף מנסה להשתלט עליהם ומטעה את אביו בדבריו.

- 1 כבר בגיל שבע לערך הוא עמד **לפני** רחל אימו כדי להגן עליה מפני עשיו! - עיין בפרק לג פסוק ז.
- 2 רש"י לפסוק ג: "כל מה שלמד משם ועבר מסר לו". רמב"ן בסוף דבריו לפסוק ג: "...וזאת כוונתם באומרם כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, לומר שמסר לו חכמות וסתרי תורה ומצאו משכיל ובעל סוד בהם כאילו היה זקן ורב ימים".
- 3 ויצחק אביו היה עדיין בחיים, שהרי הוא נפטר 12 שנים אחרי מכירת יוסף - עיין ברש"י לפרק לה פסוק כט.
- 4 "תולדות" - "מגזרת מה ילד יום" - אבן עזרא. וכן רד"ק וספורנו.
- 5 "ורגיל אצל בני בלהה לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן." - רש"י לפסוק ב.
- 6 מלבי"ם: "כדי שיוכיחם אביהם ויעשה שלום ביניהם ויזהירם מזה".
- 7 יש קושי לבאר שהכוונה במילים "בן זקונים" היא שיוסף היה הבן הקטן ביותר של יעקב, שהרי בנימין היה צעיר ממנו! רבו הפירושים, ובחרנו לבאר על פי רש"י שמצטט את תרגום אונקלוס: "בר חכים הוא ליה", כלומר "בן חכם הוא לו", וכדברי חז"ל שנוטריקון של 'זקן' = זה קנה חוכמה.
- 8 עפ"י רש"י לפסוק ג.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- החלק הראשון עוסק ביחסו של יוסף לאחיו. משימה א עוסקת בדברים שיוסף היה עושה לטובת אחיו. במשימה ב נדרשים התלמידים למצוא בפסוק את המקור לכל אחד מהדברים.
- החלק השני עוסק באהבתו של יעקב ליוסף. משימה ג מגדירה שלושה דברים בעניין זה. (משפט ג2 מבוסס על פירושו של רש"י ל"בן זקונים"). במשימה ד נדרשים התלמידים למצוא בפסוק את המקור לכל אחד משלושת הדברים.
- החלק השלישי עוסק ביחסם של האחים ליוסף. הציוור והמשפטים הנאמרים מפי האחים ומפי יוסף מבטאים את המחשבות והרגשות של כל אחד מהצדדים, כאשר כל צד בטוח שהוא צודק.
- ההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדה לעודד את התלמידים לחפש ולמצוא דרכי התמודדות ראויים עם תחושות של קנאה. רעיונות שהתלמידים יעלו מעצמם או שהם ישמעו בכיתה, יוכלו לעזור להם להתמודד עם תחושות של קנאה שהם אולי חשים היום או שיחושו בעתיד.

יחסם של האחים ליוסף

"וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֵתּוֹ אָהָב אֲבֵיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלֹם:" (פסוק ד)

ה. סמנו בציריך במדגש צבעוני את המשפטים של האחים, ובצבע אחר את המשפטים של יוסף.

א. מתחו קוים בציריך מהמשפטים אל מי שאומר אותם.

יחסו של יוסף לאחיו

"...וְיוֹסֵף בְּוַשְׁבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֵה אֶת־אֶחָיו בְּצֹאן וְהוּא נֹעֵר אֶת בְּנֵי בְלָהָה וְאֵת בְּנֵי זִלְפָּה וְנָשֵׁי אֲבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דֹּבְתָם רֹעֵה אֶל־אֲבֵיהֶם:" (פסוק ב)

למה דוקא הוא אהוב כל כך?

אתם אחי הגדולים ואני אוהב מאוד את כלכם!

אנחנו מרגישים שהוא מנסה להשתלט עלינו.

אני מנסה לעוד בכל מה שאני יכול!

למה רק לו יש בגד מיוחד?

הבגד מראה שיש לי תפקיד. כל מי שצריך עזרה או רוצה לשאל משהו - יכול לפנות אלי.

א. השלימו את המלים החסרות במשפטים:

1. יוסף היה עוזר לאחים שלו לטפל _____.
2. יוסף היה עוזר הרבה גם לבני בלהה ולבני _____.
3. יוסף היה מספר ליעקב אביו קש אחיו עשו מעשה _____, כדי שיעקב _____ אותם.

ב. סמנו במדגשים בצבעים שונים את המלים בפסוק שמהן לומדים את כל אחד מהמשפטים.

יעקב ויוסף

"וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בְּנָיו כִּי־בָרַךְ אֹתָם הוּא לֹא וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים:" (פסוק א)

ד. רש"י: "מי בן זקנים הוא לו - אונקלוס תרגם בר חכים (בן חכם) הוא... קל מה שלמד מישם יעקב קסר לו."

א. השלימו את המלים החסרות במשפטים:

1. יעקב אהב במיוחד את _____.
2. יעקב ראה שיוסף הוא _____ והוא למד אותו את מה שהוא למד מ _____.
3. יעקב הכין ליוסף בגד מיוחד שנקרא " _____".

ד. סמנו במדגשים בצבעים שונים את המלים בפסוק ובדברי רש"י, שמהן לומדים את כל אחד מהמשפטים.

הדביקו מדבקה של "כתנת פסים".

66. חלומותיו של יוסף

פרק לז פסוקים ה-יא

א. הקדמה

התחושה של יוסף שיש לו הכישרון והיכולת להנהיג את אחיו, להיטיב עימם ולדאוג לכל צרכיהם - קיבלה חיזוק מחלומות שהוא חלם. יוסף חלם שני חלומות, שבשניהם בני משפחתו משתחוים לו. הוא ראה בחלומות אלה מעין נבואה למה שיקרה בעתיד - הוא יעלה לגדולה וינהיג את אחיו. יוסף ראה בחלומות אלה סימן מאת ה'.

בשעה שיוסף סיפר את החלומות לאחיו ולאביו, הוא היה בטוח שהדבר ישמח אותם. המסר שלו היה: "אתם יכולים להיות רגועים ושלווים כי יש מי שידאג לכם. לא רק שאין לכם סיבה לחשוש ממני, אלא שיבוא יום ואתם אפילו תשתחוו לי ותודו לי!" אולם בפועל, לא די בכך שסיפור החלומות לא חיזק אצל האחים את ההבנה הזו של יוסף, אלא להפך! זה חיזק אצלם עוד יותר את ההבנה שלהם! הם לא ראו בחלומות סימן לעתיד אלא ביטוי נוסף לתחושת הגדלות של יוסף, שמנסה שוב ושוב למעט בערכם ולהתנשא עליהם. בעיניהם, יוסף בסך הכול חלם בלילה את הדברים שהוא חשב עליהם ביום...

יעקב, שהכיר את כישרונותיו של יוסף והבין את כוונתו, ידע, מצד אחד, שהחלומות אמיתיים ושהדברים נכונים, אבל מצד שני הוא היה ער לקנאה שיוסף מעורר עליו מאחיו, ולכן בעוד שבלבו הוא שמר את הדברים וציפה שהם יתקיימו, כלפי חוץ הוא נזף ביוסף וניסה להמעיט בערכם של החלומות מתוך ניסיון למנוע את קנאת האחים.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ה וַיְחַלֵּם יוֹסֵף חֲלֹם וַיִּגְדַּל לְאָחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ בְּגַלְל הַחֲלוֹם: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ-נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתִּי: ז וְהִנֵּה אֲנִי חֲנוּן מְאֹד מֵאֲלֹהִים עוֹשִׂים אֲגוּדוֹת שֶׁל עוֹמְרִים¹ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֶלְמָתִי וְגַם-נִצְבָּה נֶעֱמְדָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה הַקִּיפִי² אֶלְמָתֵיכֶם אֶת אֱלֹהֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֶלְמָתִי: ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחָיו הַמְלֶךְ הָאֵם מִלֹּךְ³ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ (?!) אִם-מִשׁוּל תִּמְשָׁל בָּנוּ הָאֵם כּוֹנֵתְךָ לֹמֵר שֶׁאַתָּה עֵתִיד לְמִשׁוֹל בָּנוּ?! וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ הַתְּחִזְקָה עוֹד יוֹתֵר שְׁנֵאתָם אֵלָיו עַל-חֲלֹמְתָיו עַל תּוֹכֵן הַחֲלוֹמוֹת וְעַל-דִּבְרָיו וְעַל עֵצֶם הַעוֹבְדָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר עַל הַחֲלוֹמוֹת כַּמִּתְפָּאֵר בְּגִדְלוֹתוֹ⁴:

ט וַיְחַלֵּם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיֹּסְפֵר אֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֹמְתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשְׂרֵת כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: י וַיֹּסְפֵר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו אַחֲרֵי שֶׁסִּיפֵר אֶת הַחֲלוֹם לְאָחָיו לְבַד⁵ חָזַר וְסִיפְרוּ שׁוֹב לְאָבִיו לִפְנֵי אָחָיו וַיִּגְעַר-בּוֹ אָבִיו נֹזֵף בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה (מֵה מִשְׁמַעוֹת) הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתָּ (?!) הַבּוֹא נְבוֹא (הָאֵם בָּא נְבוֹא) אֲנִי וְאַמְךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֲרָצָה (?!) (הַדָּבָר לֹא עוֹלָה עַל הַדַּעַת, וּבְמִיּוּחַד לְאוֹר הַעוֹבְדָה שֶׁאִימֵךְ, רַחֵל, כִּבְרַתְּ...): יא וַיִּקְנָאוּ-בּוֹ אָחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר שֶׁמֵר אֶת עֵינָיו הַחֲלוֹם בְּלִבּוֹ וְצִיפָה לְהַתְּגַשְׁמוֹתוֹ⁶:

ג. מנגינת הכתוב

לפעמים קשה להבין את הזולת וללמד עליו זכות, אבל אם מצליחים לעשות זאת, יכולים למנוע בכך קנאות ומריבות.

1 בשעת הקציר, אוּחֲזִים בִּיד אַחַת קְבוּצָה שֶׁל שִׁיבּוּלִים וּבִיד הַשְּׁנִייה קוֹצְרִים אוֹתָם בְּעִזְרַת מַגֵּל. אֶת קְבוּצַת הַשִּׁיבּוּלִים שֶׁנֶּקְצָה אוֹגְדִים יַחַד בְּקִשְׁיֵרָה. קְבוּצַת שִׁיבּוּלִים זֹו נִקְרָאת 'עוֹמֵר' או 'אֱלוֹמָה'.

2 רמב"ן.

3 האות ה"א בראש המילה מנוקדת בחטף-פתח, והיא ה"א השאלה (ה = האם).

4 על פי רמב"ן. ורש"י מפרש: בגלל החלומות ובגלל דברי הדיבה שהיה מביא ליעקב אביהם.

5 יוסף אומנם לא הסביר את מי מייצגים השמש, הירח והכוכבים - אבל לכולם היה ברור למי הכוונה.

6 כפי שכתוב בפסוק הקודם.

7 רש"י.

8 ולעניין ההשתחויה של אימו - ממילא אין חלום בלי דברים (פרטים) בטלים. יעקב שמר בליבו את המסר המרכזי של החלום, שבני המשפחה עתידים להשתחוות ליוסף, ורק כלפי חוץ המעיט בערכו של החלום מתוך ניסיון למנוע את קנאת האחים.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- העמוד הימני עוסק בחלום הראשון. במשימה א נדרשים התלמידים להוסיף את אלומתו של יוסף לציור. במשימה ב נדרשים התלמידים לנסח בלשונם את משמעות החלום בעיניו של יוסף. משימה ג נועדה לעזור בהבנת תגובת האחים.
- העמוד השמאלי עוסק בחלום השני. במשימה ד נדרשים התלמידים ל**שער** היכן עמד יוסף בחלום ולהוסיף אותו לציור. (יוסף לא מזכיר היכן הוא היה בחלום. נותר לנו רק לשער אם הוא היה בחלום, ואם כן - איפה.) במשימה ה נדרשים התלמידים לנסח בלשונם את משמעות החלום בעיניו של יוסף. משימה ג נועדה לעזור בהבנת תגובתו של יעקב.
- ההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדה לאתגר את התלמידים בעריכת השוואה בין החלומות, ובכלל ללמד אותם את המיומנות הזאת. ניתן לעשות זאת בשיחה בעל-פה בכיתה, בעזרת טבלה על הלוח או במחברת, או בתור משימה לשיעורי בית וכדומה - כפי ראות עיני המורה.

החלומותיו של יוסף
פרק לז פסוקים ה-יא

יחידה 66

החלום השני

"...והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי:" (פסוק ט)

ד. היכן לדעתכם עמד יוסף? הוסיפו אותו לציור.

ה. מה משמעות החלום?

"ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחידך להשתחוות לך ארצה:" (פסוק י)

ו. מה אמר האחים כשיוסף ספר את חלומו? (הקיפו את התשובה הנכונה).

1. רק אני והאחים נשתחונו לך, אבל אמך לא תשתחוה.
2. האם אתה חושב שכל המשפחה תשתחוה לך?!
3. אנחנו נמלך עליך!

"ויאמר לו אחיו ואביו שמר את הדבר:"

לשיחה בכיתה: במה דומים שני החלומות ובמה הם שונים?

החלום הראשון

"...והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבנה אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי:" (פסוק ז)

א. היכן עמדה אלמתו של יוסף? הוסיפו מדבקה של האלמה לציור.

ב. מה משמעות החלום?

"ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם מישול תמשל בנו" (פסוק ח)

ג. מה אמרו האחים כשיוסף ספר את חלומו? (הקיפו את התשובה הנכונה).

1. אנחנו נשמח שאמה תמלך עלינו.
2. האם אתה חושב שתמלך עלינו?!
3. אנחנו נמלך עליך!

"ויספו עוד שנא אתו..."

33

32

67. ראובן מציל את יוסף פרק לז פסוקים יב-כב

הקדמה כללית

אנו מציעים לחלק את לימוד פסוקי 'מכירת יוסף' לשני שיעורים. השיעור הראשון יעסוק במסירותו של יוסף לקיום בקשת אביו, בתגובתם של האחים שראו אותו מופיע "פתאום", ובמאמציו של ראובן להצילו ולהשיבו אל אביו. זוהי הנקודה שבה ראוי לסיים את השיעור הראשון (לא כדאי לסיים את השיעור בפסוק "לכו ונהרגו" או בפסוק המתאר את השלכתו של יוסף לבור). השיעור השני יעסוק בהשלכת יוסף לבור ומייד לאחר מכן בתחושת החרטה של יהודה ובהצעתו "להסתפק" במכירתו של יוסף במקום לגרום למותו. גם כאן נסיים בפסוק העוסק בראובן, שהצטער על שתוכניתו להשיב את יוסף לאביו נכשלה.

א. הקדמה

באחד הימים הלכו אחי יוסף לרעות את צאן אביהם הרחק מהבית, בשכם, בעוד יוסף נשאר בחברון עם יעקב¹. לאחר היעדרות ממושכת של האחים ביקש יעקב מיוסף ללכת ולראות את שלומם. יוסף הזדרז לקיים את בקשת אביו והתאמץ למלא את שליחותו אף שלא מצא את אחיו מייד ואף שידע שאחיו שונאים אותו. אחי יוסף הופתעו לראותו מתקרב אליהם פתאום מרחוק, והתעוררה בהם שוב תחושת האיום מיוסף. "הנה בעל החלומות, שמתנשא עלינו, הולך אחרינו עד כאן...!" "מה הוא עושה כאן פתאום?!" "האם הוא עוקב אחרינו?!" "אולי הוא חושב עלינו דברים רעים...?" תחושת האיום הביאה את חלקם למחשבה שהדרך היחידה להגן על עצמם ולמנוע מיוסף לפגוע בהם היא לפגוע בו תחילה. היה אף מי שהציע: "בואו נהרוג את יוסף ונשליך את גופתו לבור". רש"י³ מביא בשם חז"ל שהיה זה שמעון שהעלה את ההצעה לפני לוי (בעוד האחים האחרים שומעים ושותקים). היחיד שיצא להגנתו של יוסף באופן נחרץ היה ראובן. הוא טען שלמרות הכול - אסור להרוג! אולם דבריו לא התקבלו. בראות ראובן שאינו מצליח לשכנע את אחיו שלא להרוג את יוסף, הוא החליט לתחבל תחבולה: הוא הציע לאחים לא לפגוע ביוסף ישירות אלא להשליך אותו לבור **בעודו בחיים** ולהביא למותו בצורה עקיפה. בליבו תכנן ראובן לשוב אל הבור מאוחר יותר ולהציל את יוסף! הצעתו התקבלה ויוסף ניצל ממוות! (כדאי לשים לב שבפסוקים שלפנינו יוסף עדיין לא הגיע אל אחיו והוא כלל לא היה מודע לדיון שהתנהל ביניהם!)

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יב וַיֵּלְכוּ אָחִיו (מחברון) לְרֵעוֹת אֶת-צֹאן אֲבֵיהֶם בְּשֶׁכֶם: יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אָחִיךָ רְעִים בְּשֶׁכֶם לָכֵה וְאִשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם בְּרִצּוֹנִי לְשַׁלּוֹחַ אוֹתָךְ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַגִּנִּי הַנְּנִי מוֹכֵן לְכָל שְׁלִיחוֹת שֶׁתִּשְׁלַח אוֹתִי: יד וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ-נָא רֵאֵה אֶת-שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְּׂבָנִי דַּבֵּר וּתְחַזֵּר וּתְוֹדִיעַ לִי מַה שְׁלוֹמָם וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֵא שְׂכָמָה לְשֶׁכֶם: טו וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ הִיָּה שֵׁם אִישׁ⁵ שְׂרָאָה אֶת יוֹסֵף וְהִנֵּה (יוסף) תֹּעֵה בְּשִׂדֵּה נֹרָה כִּמְחַפֵּשׁ דָּבָר מֵהוּ וַאֲנִי יוֹדֵעַ הֵיכֵן הַדָּבָר וּבְאִיזוֹ דֶּרֶךְ יֵלֵךְ וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תִּבְקֶשׁ מֵהוּ אֵתָּה מֵחַפְשׁ? טז וַיֹּאמֶר אֶת-אָחִי אָנֹכִי מִבְּקֶשׁ מִחַפֵּשׁ הַגִּידְהָ-נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רְעִים: יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה הֲלָכוּ מִכָּאן (ואני יודע זאת-) כִּי שָׁמְעֵתִי (אותם) אָמְרִים נִלְכָּה דִּתְיֵנָה נֵלֵךְ לְדוֹתָן וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרָיו וַיִּמְצְאוּם בְּדִתָּן: יח וַיִּרְאוּ אֹתוֹ הָאֲחִים מִרְחֹק וּבְטָרֶם וְעוֹד לִפְנֵי שִׂוֹסֵף יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ חֲשָׁבוּ עָלָיו מִחֲשֹׁבוֹת רַעוֹת⁶ לְהַמִּיתוֹ שְׂכָדָאֵי לְהוֹרְגוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו הִנֵּה בָּעַל הַחֲלֹמוֹת הֲלֹזָה בָּא זֶה שְׁחוֹלֵם חֲלוֹמוֹת שֶׁהוּא יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ וְיִשְׁלוֹט בָּנוּ: כ וְעַתָּה הֲלוֹ לָכֵן וְנַהַרְגֶהוּ בּוֹאוּ וְנַהַרְגוּ אוֹתוֹ וְנִשְׁלַחְהוּ וְנִשְׁלִיךְ אֶת גּוֹפְתוֹ הַמַּתָּה בְּאֶחָד הַבְּרוֹת (כדי שאף אחד לא ידע היכן הוא ומה קרה לו) וְאִמְרָנוּ לְאֲבֵינוּ חֲתִיהָ רָעָה אֲכַלְתֶּהוּ וְנִרְאָה מֵהֲיָהוּ אִם יִתְקַיְּמוּ חֲלֹמֹתָיו: כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן שֶׁמְצִיעִים לְהַרְגוֹ אֶת יוֹסֵף וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹנוּ נַפְשׁ לֹא נַהַרְגוּ אוֹתוֹ: כב (אולם דבריו לא התקבלו⁹ ולכן הוא הציע:) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רְאוּבֵן אֶל-תִּשְׁפְּכוּ-דָם אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר (וימות שם מעצמו) וַיֵּד אֶל-תִּשְׁלַחוּ-בּוֹ רַק אֶל תְּהַרְגוּ אוֹתוֹ בִּידְכֶם! (והתורה מעידה על ראובן שכוונתו בדברים אלה הייתה:) לְמַעַן הֲצִיל אֹתוֹ מִיָּדָם וְכִי שְׂהוּא יוֹכַל בְּהַמְשַׁךְ הַלּוּצִיָּא אֶת יוֹסֵף מֵהַבּוֹר ו- לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל-אָבִיו:

1 סביר להניח שבנימין, שהיה באותו הזמן כבן תשע, נשאר אף הוא בבית.

2 עיין בספורנו לפסוק יח.

3 בפירושו לפרק מב פסוק כד.

4 רמב"ן: "... יוסף לכבוד אביו נתאמץ ללכת אחריהם אל מקום רחוק ולא אמר איך אלך והם שונאים אותי."

5 רש"י מביא בשם חז"ל ש'איש' זה היה המלאך גבריאל.

6 על פי תרגום אונקלוס. וכן באבן עזרא, רד"ק ועוד.

7 שמעון ללוי - רש"י בפירושו לפרק מב פסוק כד.

8 אלה דברי לעג על חלומותיו של יוסף - רמב"ן ועוד.

9 עיין בדעת מקרא.

גדולתו של ראובן, שפעל בנחרצות ובתחבולות כדי להציל את יוסף.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- העמוד הימני מסכם את האירועים בשלושת המקומות: חברון, שכם ועמק דותן. חלוקת העמוד לשלושה חלקים, כשבכל חלק ציטוט פסוקים וציור - מאפשר לדון עם התלמידים בכל אחד משלושת חלקי הסיפור באופן ממוקד, בזיהוי הדמויות ובהבנת הדו-שיח בין הדמויות. שלושת החלקים יחד מציירים "תמונה שלמה" של מסירתו של יוסף לקיום בקשת אביו אף שהוא ידע שאחיו שונאים אותו.
- העמוד השמאלי נועד להבליט את מאמציו של ראובן להציל את יוסף מיד האחים שהציעו להורגו.

ראובן מציל את יוסף
פרק לז פסוקים יב-כב

יחידה 67

"לכו ונהרגוהו"

"לכו ונהרגוהו"

הדביקו מדבקה ובה דבריו של ראובן.

מה תכנן ראובן לעשות כאשר האחים ישליכו את יוסף לבור?

"וַיִּלְכוּ אַחֵיו לְרַעוֹת אֶת-צֹאן אָבִיהֶם בְּשָׂכָם: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף..."

(פסוקים יב-יג)

א. השלימו את שמות הדוברים:

ב. בחרון:

יעקב: "הֲלוֹא אֲחִיד רַעִים בְּשָׂכָם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְהוּ אֵלֵיהֶם"

"הַגִּנְיִי": _____

"לָדַךְ נָא רְאֵה אֶת-שְׁלוֹם אֲחִיד וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְּׂבָיִ דְּבָר"

ב. בשכם:

"מַה-תִּבְקֹשׁ?": _____

"אֶת-אֲחֵי אֹנְכִי מִבְּקֹשׁ!": _____

"נִסְעוּ מֵאָה": _____

כִּי שְׁמַעְתִּי אִמְרִים אֲמִרִים נִלְכֵה דַתְּנֵה"

ב. בעמק דותן:

"הִנֵּה בַעַל הַחֲלָמוֹת הֵלֵךְ בָּא! וְעַתָּה לָכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַחְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת..."

"לֹא נִכְנֹ נִפְשִׁי!": _____

"אֶל-תִּשְׁפְּכוּ דָם!": _____

הַשְּׁלִיכוּ אוֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אֶל-תִּשְׁלַחְרוּבֵנוּ!"

"לֹא נִכְנֹ נִפְשִׁי!"

35

34

41

68. מכירת יוסף פרק לז פסוקים כג-ל

א. הקדמה

יוסף הגיע אל אחיו מבלי לדעת דבר על תוכניותיהם. אפשר לשער את הפתעתו של יוסף ואת צערו כאשר הוא הגיע אליהם בלב מלא שמחה והתרגשות, והתקבל על ידם בצורה הפוכה לגמרי. האחים היו משוכנעים שמטרתו של יוסף להרע להם, ולכן מיד בהגיעו אליהם, הם הפשיטו מעליו את כתונת הפסים, המעידה על מעלתו, והשליכו אותו אל בור¹.

אחרי השלכת יוסף אל הבור התיישבו רוב האחים לאכול. ראובן, לעומתם, התרחק מהמקום וחיכה להזדמנות לחזור אל הבור, מבלי שהם ישימו לב, ולהציל את יוסף². בינתיים עברה במקום שיירת סוחרים. יהודה התחיל להרגיש רגשי חרטה על השלכת יוסף אל הבור והוא שכנע את אחיו שמוטב 'להסתפק' במכירתו כעבד לסוחרים ולא לגרום למותו. מבחינתו של יהודה - יוסף ניצל ממוות, אבל מבחינתו של ראובן - יוסף 'נעלם' ואבדו הסיכויים "להשיבו אל אביו" כפי שהוא תכנן לעשות...

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אָחָיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-יוֹסֵף הוֹרִידוּ מֵעָלָיו אֶת-כְּתֹנֶתוֹ כְּלוֹמֵר: אֶת-כְּתֹנֶת הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלָיו³: כד וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה אֶל הַבּוֹר וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם (ולכן הוא לא טבע⁴): כה וַיֵּשְׁבוּ (האחים) לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וְהִנֵּה אַרְחַת שִׁירָה שֶׁל יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגְּלָעָד וּגְמִלֵיהֶם נִשְׂאִים נְכֹאת וְצָרִי וְלֹט - סוגי בשמים הולכים להוריד מִצְרַיִמָּה⁵: כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-אָחָיו מַה-בְּצַע מֵהַנְּרוּיָח כִּי מָכַר שֶׁ-נִּהְרַגְתָּ אֶת-אָחֵינוּ וְכִסִּינוּ אֶת-דָּמּוֹ וְנִסְתִּיר אֶת דְּבַר מוֹתוֹ?! (זאת הרי עבירה נוראה!): כז לָכוֹ וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים לַעֲבֹד (ודי בכך, כדי שהוא לא יפגע בנו) וַיִּדְּנוּ אֶל-תְּהִי-בֹו לְהוֹרוֹג כִּי-אָחֵינוּ בְּשָׂרְנוֹ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אָחָיו: כח וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינִים סְחָרִים שֶׁהָיוּ עִם הַיִּשְׁמַעְאֵלִים בְּשִׁירָה⁶ וַיִּמְשְׁכוּ הָאֲחִים וַיַּעֲלוּ אֶת-יוֹסֵף מִן-הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת-יוֹסֵף לְיִשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ שִׁירַת הַיִּשְׁמַעְאֵלִים אֶת-יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה: כט (ראובן לא היה במקום בשעת המכירה ולא ידע על דבר המכירה. הוא היה במרחק-מה, ממתין להזדמנות לחזור בחשאי אל הבור ולהציל את יוסף. כשהגיעה ההזדמנות): וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל-הַבּוֹר כְּדִי לְהַצִּיל אֶת יוֹסֵף וְהִנֵּה אֵין-יוֹסֵף בַּבּוֹר (!) וַיִּקְרַע אֶת-בְּגָדָיו: ל וַיֵּשֶׁב אֶל-אָחָיו וַיֹּאמֶר הֲיֵלֵד אֵינָנוּ וְאֲנִי אֲנָה אֲנִי-בָא לְהִיכֵן אֲלֵיכֶם! מֵהָ אַעֲשֶׂה?! כִּיצַד אוֹכֵל לְרֹאוֹת בְּצַעֲרוֹ שֶׁל אָבָא?⁷ אֲנִי הַבְּכוֹר וְהָאֲחֵרִית מוֹטֵלֶת עָלַי!

1 התורה אינה מתארת כאן שום דו-שיח בין יוסף לבין האחים, אולם בפרק מב פסוק כא מתוארים דברי התחינה של יוסף.
2 רש"י בפירושו לפסוק כח כותב שהגיע תורו של ראובן לחזור הביתה ולשמש את אביו. (לפי זה, ראובן אמר לאחיו שהוא הולך לשמש את אביו, אולם בפועל הוא לא הלך מיידי אלא רק התרחק מעט והמתין להזדמנות לחזור אל הבור, להוציא את יוסף ולקחת אותו עימו הביתה לחברון).

3 ביארנו על פי הנצי"ב, שמדובר בבגד אחד: בכתונת הפסים. ורש"י פירש שהפשיטו מיוסף שני בגדים: חלוק ואת כתונת הפסים.

4 רשב"ם.

5 בדרכם מגלעד למצרים הם עברו דרך עמק דותן.

6 על פי ספורנו. ורשב"ם בפירושו לפסוק לו מציין שהישמעאלים, המדיינים והמדנים (המוזכרים להלן בפסוק לו) היו אחים, ככתוב בבראשית כה, א-ב. לפי זה, לא מפתיע שהם היו יחד בשיירה ושכנים את אלה בשמם של אלה. וכן רד"ק לפסוק כח.

7 על פי רש"י.

ג. מנגינת הכתוב

אחרי שראובן הציל את יוסף ממוות ישיר, יהודה ביקש להצילו גם ממוות עקיף. אומנם מכירתו של יוסף הייתה מעשה חמור ביותר, אך זה עדיין פחות חמור מגרימת מותו.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- העבודות בחוברת מסכמות את מהלך הסיפור: משימה א: השלכת יוסף לבור. משימות ב-ג: שיירת הישמעאלים שעברה במקום (התלמידים נדרשים להבין את המילים בפסוק). משימה ד: הצעתו של יהודה. משימה ה: צערו של ראובן כשהוא גילה שיוסף "נעלם" ותוכניתו להצלת יוסף נכשלה.

מכירת יוסף
פֶּרֶק לֹא פְּסוּקִים כג-ל

יחידה 68

"וַיְהִי כִּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו... וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶתֹו הַבְּרָה" (פסוקים כג-כד)

א. מה עשו האחים כשיוסף הגיע אליהם?

"...וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וְהִנֵּה אֶרְצָת יִשְׁמַעְאֵלִים בְּאֵה מְגַלְעָד וְגַמְלִיָּהֶם נִשְׂאִים נְכֹאת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם:" (פסוק כה)

ב. הקיפו את התשובות הנכונות:

1. מהי "ארצת ישמעאלים"? - א. ארצות ישמעאלים. ב. שדה של ישמעאלים.
2. מה נשאו עליהם הגמלים? - א. מיני בשמים. ב. מיני מאכלים.

ג. הישמעאלים וגמליהם היו בדרך מ _____ ל _____.

"וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-אֶחָיו מִה-בְּצַע כִּי נִהַרְגָה אֶת-אֶחָינוּ וְכִסִּינוּ אֶת-דָּמוֹ: לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים וַיְדַנּוּ אֶל-תְּהִיבוֹ כִּי-אֶחָינוּ בְּשָׂרְנוּ הוּא" (פסוקים כו-כז)

ד. השלימו את המלים החסרות:

יהודה הציע לאחיו _____ את יוסף ל _____ במקום להשאיר אותו ב _____.

"וַיֵּשֶׁב רֹאוּבֵן אֶל-הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין-יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת-בְּגָדָיו:" (פסוק כט)

ה. מדוע קרע ראובן את בגדיו?

36

69. אבלו של יעקב פרק לז פסוקים לא-לו

א. הקדמה

יוסף נמכר, והאחים נותרו לבדם בשדה. ההקלה שהם אולי הרגישו ברגעים הראשונים אחרי מכירת יוסף, פינתה את מקומה לשאלה כיצד יסבירו ליעקב אביהם מה עלה בגורלו של יוסף. הם לא רצו לומר ליעקב את כל האמת ואף חששו לבשר לו בעצמם שיוסף איננו. הם החליטו לשלוח שליח ובידיו כותונתו של יוסף ספוגה בדם, ולתת ליעקב לשער לבד מה קרה לבנו. כשהשליח הגיע אל יעקב ובפיו המסר שביקשו האחים למסור: "זאת מצאנו..." - הבין יעקב שיוסף כנראה נטרף על ידי חיה רעה. הוא לא העלה על דעתו אפשרות אחרת.

כשחזרו האחים הביתה וראו בעיניהם את גודל צערו של יעקב, הם ניסו לנחמו - אך ללא הועיל. צערו של יעקב היה גדול מהניחומים שהם ניחמוהו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

לא ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבילו את הכתנת בדם: לב וישלחו את כתנת הפסים בידי שליח² ויביאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הפרנא הכתנת בנו³ הוא האם כתונת בנך היא אם-לא או לא: לג ויפירה⁴ ויאמר כתנת בני (!) (נראה ש-) חיה רעה אכלתהו אכלה אותו טרף טרף יוסף: לד ויקרע יעקב שמלתיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים: לה ויקמו כל בניו וכל בנותיו (דינה ושאר בנות המשפחה: הנכדות והכלות⁵) לנחמו וימאן סירב להתנחם ויאמר כִּי-אֵרֶד אֶל-בְּנֵי עַל דבר מותו של בני אבֵל באבלי שאלה לקברי ('שאלו' הוא כינוי לקבר. יעקב חש שהוא יהיה באבל כל חייו עד יום קבורתו) ויבך אתו אביו: לו (ובינתיים): והמדניים (הם המדיינים שהיו עם הישמעאלים בשיירה) מכרו אתו (את יוסף) אל-מצרים לפוטיפר סרִיס פְּרֹעֶה שרו של פרעה שר הטבחים הממונה על שחיטת הבהמות:

ג. מנגינת הכתוב

כאבו הגדול של יעקב על היעלמותו של יוסף.

- 1 דמו של שעיר עזים דומה לדם האדם (רש"י), ועשו כך כדי להטעות את יעקב, שיחשוב שהכתונת ספוגה בדמו של יוסף.
- 2 רמב"ן, רשב"ם.
- 3 זהו שקר עקיף, "שקר לבן" - גורמים לאדם לחשוב דברים לא נכונים בלי לשקר בצורה ישירה. אך גם "שקר לבן" הוא שקר!
- 4 מפיק בה"א. ויפירה = הכיר אותה, את הכתונת.
- 5 עפ"י רמב"ן.
- 6 על פי הפשט הכוונה היא ליעקב. עם זאת, חז"ל ומפרשים רבים הסבירו שהכוונה היא לאביו של יעקב - ליצחק, שהיה עדיין בחיים ואף הוא בכה על היעלמו של יוסף ועל צערו ואבלו של בנו יעקב. על פי רש"י, אב"ע, ספורנו ועוד.
- 7 עיין בדעת מקרא.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימה א עוסקת בשליחת כותונתו של יוסף אל יעקב כשהיא טבולה בדם. התלמידים נדרשים לזהות ולסמן את השאלה שהציבו האחים לפני יעקב אביהם: "הכתונת בנך היא, אם לא?".
- משימה ב עוסקת במסקנה של יעקב שיוסף נטרף על ידי חיה רעה. אפשר להפנות לתלמידים שאלת המשך: האם זה מה שהאחים רצו שיעקב יחשוב?
- משימות ג-ה עוסקות באבלו של יעקב ובקושי לנחמו. ההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדה לפתח עם התלמידים רעיונות כיצד מנחמים אדם השרוי בצער ובאבל.

הרחבות והמחשות נוספות:

- לעסוק במושג "שקר לבן". כאשר גורמים לזולת לחשוב דבר לא נכון בלי שמשקרים בצורה ישירה.
- עבירה גוררת עבירה. העבירה של מכירת יוסף גרמה לאחים לצער את יעקב אביהם ולהסתיר את האמת בעניין גורלו של יוסף.

אָבְלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב
פָּרָק לֹז פְּסוּקִים לֹא-לוֹ

יחידה 69

"וַיִּקְחוּ אֶת-כְּתֹנֶת יוֹסֵף... וַיִּטְבְּלוּ אֶת-הַכְּתֹנֶת בַּדָּם: וַיִּשְׁלְחוּ... וַיָּבִיאוּ אֶל-אֲבֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מֵצֵאֵנוּ הִפְרָזָה הַכְּתֹנֶת בְּנֶדֶךָ הוּא אִם-לֹא:" (פסוקים לא-לב)

א. סמנו במדגש צבעוני את המלים בפסוק המצינות את השאלה ששאלו האחים את יעקב.

"וַיִּכְרֶה וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנֵי חַיָּה רְעָה אֶכְלָתְהוּ טַרְף טַרְף יוֹסֵף:" (פסוק לג)

ב. מה חשב יעקב שקרה ליוסף?

_____

_____

"וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיִּשֶׂם שָׁק בְּמַתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנוֹ יָמִים רַבִּים:" (פסוק לד)

ג. סמנו בפסוק את הדברים שיעקב עשה מתוך צערו על מות יוסף - כל דבר בצבע אחר.

"וַיִּקְמֹוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיִּמְאֹן לְהִתְנַחֵם" (פסוק לה)

ד. מי נסה לנחם את יעקב?

_____

ה. האם הם הצליחו?

_____

לְשִׁיחָה בְּכֵתָה: לוֹ יִכְלָתֶם, כִּי־צִד הֵייתֶם מְנַסִּים לְנַחֵם אֶת יַעֲקֹב? מָה הֵייתֶם אוֹמְרִים לוֹ?

37

70. משפחתו של יהודה פרק לח פסוקים א-יא

א. הקדמה

היעלמותו של יוסף גרמה ליעקב אבינו צער רב ואבל גדול. את האחריות למצב הפנו האחים במידה רבה כלפי יהודה. עד אותו זמן היה ליהודה מעמד מיוחד בין האחים ולדבריו הייתה השפעה רבה ועכשיו קרנו ירד מאוד בעיניהם: "וירד יהודה מאת אחיו - הורידוהו אחיו מגדולתו. כשראו בצרת אביהם אמרו: אתה אמרת למוכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך!" (רש"י לפסוק א). לאור המצב החדש החליט יהודה לעזוב את המשפחה ולעבור לגור לבדו באזור עדולם. בעדולם התיידד יהודה עם 'איש עדולמי' ושמו חירה. אדם נוסף שיהודה פגש בעדולם נקרא שמו שוע. יהודה התחתן עם בתו של שוע (שמה של האישה לא מוזכר בתורה) ונולדו להם שלושה בנים: ער, אונון ושל. כשער גדל, השיא לו יהודה אישה ושמה תמר, אולם ער מת מבלי שנולדו לו ילדים ותמר הפכה לאלמנה הזקוקה ל'יבום'.

- **מהו 'יבום'?** (זהו ידע מטרים שרצוי ללמד לפני היחידה) - מנהג היה באותם ימים שאם אדם נשוי נפטר לפני שנולדו לו ילדים - אחד מקרובי הנפטר (את, אבא או כל בן משפחה אחר) צריך להתחתן עם האלמנה, והבן שנולד להם היה נחשב ממשיך את שמו של הנפטר. לאלמנה היה אסור להתחתן עם גבר אחר שלא מהמשפחה!
- **הטאם של ער ואונון** - אין צורך לפרש לתלמידים את הפירוש המילולי של מעשי ער ואונון, די להסביר שהם לא רצו שתמר תלד ילדים והדבר נחשב להם לחטא.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיְהִי בְעֵת הַהוּא אַחֵי יוֹסֵף מְכִירֵת יוֹסֵף² וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחָיו עֵזֶב יְהוּדָה אֶת אַחֵיו וַיֵּט וְהִתְרַחֵק מֵהֶם עַד־אִישׁ עַד־לְמִי עַד מְקוֹם מוֹשְׁבוֹ שֶׁל אִישׁ שֹׁגֵר בְּעַדְוֹלָם וַיִּשְׁמְוּ חִירָה (ויהודה וחירה היו לחברים): ב וַיֵּרָא־שָׁם יְהוּדָה בֵּת (של) אִישׁ כְּנַעֲנִי אִישׁ סוּחַר, שֹׁגֵר בְּכַנְעַן³ וַיִּשְׁמְוּ שֶׁל אִישׁ שׁוֹעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלָיָהּ הַתַּחְתָּן אִיתָהּ: ג וַתְּהֵרָ וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר: ד וַתְּהֵרָ עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנוֹן: ה וַתִּסַּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֹׁעַ וְהָיָה בְּכֹזֵיב יְהוּדָה הִיא בְּמִקוֹם וְשֵׁמוֹ 'כֹּזֵיב' בְּלִדְתָּהּ אֲתוֹ בְּשַׁעָה שֶׁהִיא יֹלְדָה אֶת שֹׁעַ: ו וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וַיִּשְׁמָהּ תָּמָר⁴: ז וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רָע בְּעֵינֵי ה' (הוא לא רצה שתמר תלד ילדים)⁵ וַיִּמְתְּהוּ ה': ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנוֹן בֶּן אֵל אֲשֶׁת אָחִיךָ וַיִּבֶם אֶתְּהָ וְהִתַּחְתָּן אִיתָהּ (כפי מנהג ה'יבום' שנהגו באותם ימים, שאחד מקרובי משפחת הנפטר צריך להתחתן עם האלמנה) וְהָקָם זָרַע לְאָחִיךָ וְהָבֵן שִׁיּוּלָד לְךָ יִיחָשֵׁב מִמְּשִׁיךְ אֶת שְׁמוֹ שֶׁל אַחִיךָ שְׁמֹת: ט וַיֵּדַע אוֹנוֹן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָּה הַזָּרַע שֶׁהָבֵן שִׁיּוּלָד יִיחָשֵׁב מִמְּשִׁיךְ אֶת שְׁמוֹ שֶׁל אַחֵיו הֵמֵת וְלֹא אֶת שְׁמוֹ, וְלִכֵּן: וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֲשֶׁת אָחִיו וְשָׁחַת אֶרְצָהּ לְבִלְתִּי נָתוּן־זָרַע לְאָחִיו גַּם הוּא לֹא רָצָה שֶׁתִּמְרָ תֵּלֶד יִלְדִים (הוא העדיף שתמר לא תלד ילדים בכלל - העיקר שלא ייוולד בן שאיננו שלו לגמרי...): י וַיֵּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּמָּת גַּם־אֲתוֹ: יא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר פְּלִתוֹ שְׁבִי אֵלַי מִנָּה (ב) בֵּית־אָבִיךָ עַד (ש) יִגְדֵל שְׁלָהּ בְנִי (ויהיה מוכן לנישואין ואז הוא יתחתן אתך) כִּי אָמַר יְהוּדָה אִמְרָ לְעַצְמוֹ פְּנֵי־יָמוֹת גַּם־הוּא כְּאָחִיו אֲנִי חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא גַם הוּא יִחְטָא וַיָּמוּת כְּמוֹ שֵׁנִי אַחֵיו (עדיף להמתין עד שהוא יגדל ויתחתן ללכת בדרך הישר, וידע להתנהג באופן הראוי לאדם נשוי)⁶ וַתֵּלֶד תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיָּהּ (להמתין עד ששלה יגדל):

1 גם בתורה שניתנה לעם ישראל יש דין דומה הנקרא 'יבום'. דיני היבום בתורה שונים במקצת ממה שהיה נהוג אז בקרב עמי כנען: הם מחייבים רק את אחי הנפטר (ולא את כל קרובי המשפחה), ועל פי דיני התורה האחים יכולים לעשות 'חליצה' ולשחרר את האלמנה להתחתן עם כל מי שהיא רוצה במקום עם אחד מהם.

2 על פי רש"י.

3 על פי תרגום אונקלוס, רש"י, רמב"ן ועוד. וכדברי רד"ק שכתב בפירושו לפסוק ב: "סוחר היה משאר האומות והתגורר שם. כי בני יעקב נזהרים היו מלהתחתן עם בנות כנען..."

4 רש"י מביא בשם חז"ל, שתמר הייתה מצאצאיו של שם בן נח.

5 רש"י בשם חז"ל.

6 עפ"י רמב"ן.

ג. מנגינת הכתוב

הרבה צער היה ליהודה אחרי 'מכירת יוסף' - אחיו 'הורידוהו מגדולתו', הוא נאלץ להתרחק משאר משפחתו, שניים מבניו חטאו ומתו. בהמשך יוספר שגם אשתו נפטרה.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- בסיפור שמספרת התורה בפרקנו יש דמויות רבות. התלמידים עלולים להתבלבל בין הדמויות השונות ולא להבין כראוי את סיפור המעשה. יש חשיבות ללמוד על הדמויות אחת אחת ו"להכניס אותם" למבנה המשפחה בצורה מסודרת. זאת המטרה של משימות א-ז.
- (הדמות היחידה שלא מופיעה בעמוד זה היא חירה, רעהו העדולמי של יהודה. אפשר להתייעץ עם התלמידים אם להוסיף אותו לתרשים, ואם כן היכן. הרי הוא אינו חלק מהמשפחה אלא חבר של יהודה.)
- משימה ח עוסקת בהבטחתו של יהודה לתמר.

מִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל יְהוּדָה
יחידה 70

פְּרָק לַח פְּסוּקִים א-יא

"וַיְרֵא שֵׁם יְהוּדָה בְּתֵּי אִישׁ כְּנַעֲנֵי וְשָׂמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחֶהּ וַיָּבֵא אֵלָיָהּ:" (פסוק ב)

א) האם שמך של אשת יהודה מופיע בתורה? _____

ב) איך התורה מכנה אותה? _____

"וַתְּהֵר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר:
וַתְּהֵר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן:
וַתִּסֶּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁלָּה" (פסוקים ג-ה)

ג) השלימו בתרשים את שמות שלשת הבנים של יהודה ובת שוע. לפי סדר לְדָתָם.

"וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וְשָׂמָה תָמָר:" (פסוק ו)

ד) מתחו קו בין ער לתמר. _____

"וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי ה' וַיִּמְתְּהוּ ה':" (פסוק ז)

ה) סמנו X במשבצת של ער. _____

"וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בָּא אֶל־אִשְׁתִּי אַחִיד וַיְכַסְּ אֹתָהּ וְהָקַם זֶרַע לְאַחִיד:" (פסוק ח)

ו) מתחו קו בין אוֹנָן לתמר. _____

"וַיִּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּמָּת גַּם־אֹתוֹ:" (פסוק ט)

ז) סמנו X במשבצת של אוֹנָן. _____

"וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתוֹ שְׁבִי אֵלַי בֵּית־אָבִיד עַד־יִגְדַּל יִלְהֶה בְּנִי..." (פסוק יא)

ח) מה הבטיח יהודה לתמר? _____

38

71. יהודה ותמר

פרק לח פסוקים יב-כג

א. הקדמה

עברו ימים רבים מאז חזרה תמר לבית אביה להמתין עד ששלה יגדל. יהודה סבר שעוד לא עבר מספיק זמן ויש להמתין ששלה יגדל עוד, ואילו תמר חשבה שהוא כבר גדול מספיק¹, ואם יהודה מעכב את נישואיה איתו, אולי זהו סימן שהוא חזר בו מכל העניין.... אולם תמר הייתה אישה צדיקה והיא לא רצתה 'לוותר' על הקשר עם משפחתו של יהודה. היא רצתה בכל מאודה לדבוק בבני משפחתו של יהודה המאמינים בה!² ולא להישאר אלמנה או להיאלץ להתחתן עם בני ארץ כנען שהיו רשעים ועובדי עבודה זרה. באין ברירה אחרת החליטה תמר לפתות את יהודה להיות איתה. על פי מנהגי הייבום שנהגו באותם ימים, היה יהודה קרוב המשפחה 'הבא בתור' אחרי האחים³. היא ידעה שאם היא תצליח לפתות את יהודה להיות איתה, יהיו לכך כמה יתרונות: (1) היא תזכה להישאר קשורה למשפחה. (2) יהודה יקיים את מצוות ה'ייבום'. (3) אם ייוולדו להם ילדים, יהיה בזה גם המשך לער ולאונן שמתו!

• **חגיגת גז הצאן** - בסיום גז הצאן היו נוהגים בימי קדם לעשות אירוע חגיגי ורב-רושם. אנשים רבים היו נאספים כדי להשתתף באירוע. תמר המתינה ליהודה בצומת דרכים על הדרך לתמנה בשעה שהוא היה בדרכו לחגיגת גז צאנו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יב ויִרְבוּ הַיָּמִים עברו ימים רבים וְתָמַר בַּת־שׁוּעַ אֲשֶׁת־יְהוּדָה (ויהודה נותר אלמן) וַיִּנְחָם יְהוּדָה ואחרי שניחמוהו על מות אשתו וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֹאנוּ הוא הלך אל גוזזי צאנו (לאירוע החגיגי בסיום גז הצאן) הוּא וְחִירָה רָעָהוּ חֲבָרוּ הָעֶדְלָמִי תִּמְנַתָּה לתמנה: יג וַיִּגְדַּל לְתַמָּר לֵאמֹר הֲנֵה חָמִיךָ אָבִיו שֶׁל בַּעֲלֶךָ עָלָה תִּמְנַתָּה לָגֹז צֹאנוּ: יד וַתִּסָּר בְּגָדֵי אֱלִמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ (ולבשה בגדים יפים יותר) וַתִּכְסֶּם בַּצִּעִיף וַתִּתְעַלֶּף (כיסתה גם את פניה בצעיף כדי שיהודה לא יזהה אותה) וַתִּשָּׁב בַּפֶּתַח עֵינַיִם בצומת דרכים⁴ אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנַתָּה שעל הדרך הראשית לתמנה (לחכות ליהודה שהיה אמור לעבור שם) כִּי רָאִתָּה כִּי־גָדַל שָׁלָהּ וְהוּא לֹא־נִתְנָה לּוֹ לְאִשָּׁה (ולכן היא החליטה לפתות את יהודה בעצמו להיות איתה): טו וַיִּרְאָה יְהוּדָה (כשהוא עבר שם) וַיִּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה הוא חשב שהיא אישה שמפקירה את עצמה להיות עם כל מי שרוצה גם בלי להתחתן כִּי כִּסְתָהּ פָּנֶיהָ והוא לא יזהה מי היא באמת: טז וַיֵּט אֶלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֲבֵה־נָא בְּבִקְשָׁה אָבּוּא אֵלַיךָ אֵהִיָּה אִתְךָ⁵ כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתוּ אשת בנו הוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבּוּא אֵלַי מֵהַתְּתִן־לִי לִי בַת־מִוֶּרֶת לִי בְּתִמְרוֹתַי לִי כִּי שֶׁאֲסִימָה שֶׁתִּהְיֶה אִתִּי: יז וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח לְךָ גְדֵי־עֵזִים מִן־הַצֹּאן (מהעדר שנמצא בתמנה) וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֶּן עֲרֹבֹן מִשְׁכוֹן (חפץ שנותנים באופן זמני עד שמשלמים את החוב) עַד שְׁלַחְךָ עַד שֶׁתִּשְׁלַח אֵלַי את גדי העיזים: יח וַיֹּאמֶר מַה־הָעֲרֹבֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לְךָ מֵהַתְּרָצִי שֶׁאֲתֵן לְךָ בְּתוֹר מִשְׁכוֹן? וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ את החותמת שלך וּפְתִילְךָ את החגורה שלך⁶ וּמִטָּה אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וְאֵת הַמִּטָּה שֶׁאֲתֵן לְךָ בִּידְךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתְּהַר לּוֹ והיא נהייתה בהיריון: יט וַתִּקֶּם וַתִּלְךָ חֲזָרָה לְבֵיתָהּ וַתִּסָּר צִעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֱלִמְנוּתָהּ: כ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה (כאשר הוא הגיע לתמנה) אֶת־גְּדֵי הָעֵזִים בְּיַד רָעָהוּ הָעֶדְלָמִי (כדי לתת אותו לאישה כפי שהוא הבטיח, ו-) לְקַחַת בְּחֲזָרָה אֶת הָעֲרֹבֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצֹּאֵהּ אֲבָל חִירָה, רָעָהוּ הָעֶדְלָמִי, לֹא מִצֹּאֵהּ אֲוֹתָהּ...: כא וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיךָ הֵיכֵן הִקְדַּשְׁתָּה (קדשה = זונה) הוּא בְּעֵינַיִם עַל־הַדֶּרֶךְ זֹאת שֶׁרָגִילָה לִשְׁבֹּת בְּצוֹמַת הַדְּרָכִים וַיֹּאמְרוּ (אנשי העיר) לֹא־הִיָּתָה בְּזָה קְדֻשָּׁה: כב וַיִּשָּׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצֹּאֵתֶיךָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הִיָּתָה בְּזָה קְדֻשָּׁה: כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה (אם כך, ש-) תִּקְחִי־לָהּ (את המשכון במקום את גדי העיזים, ולא נמשיך לחפש אחריה) פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז שְׁמָא תִּהְיֶה לָנוּ בּוֹשָׁה (אם נמשיך לחפש אותה ויתפרסם הדבר שהייתי איתה) הֲנֵה שְׁלַחְתִּי הַגְּדֵי הַזֵּה (וקיימתי בכך את הבטחתי) וְאֵתָהּ לֹא מִצֹּאֵתָהּ (בשום מקום. אם כן אין לי עוד אחריות לדבר):

1 על פי רמב"ן לפסוק יא.

2 ייתכן שאחרי שיהודה התאלמן מאשתו, ציפתה תמר שעכשיו הוא ייבם אותה בעצמו, וכאשר ראתה שהוא אינו עושה זאת, היא החליטה להערים עליו ולפתות אותו לכך.

3 אבן עזרא.

4 על שם שאנשים נושאים שם את העיניים לראות להיכן לפנות.

5 מעשהו של יהודה היה בעיקרון מעשה לא ראוי. היה זה 'רגע של חולשה' של יהודה, שהיה בצער גדול ובבדידות אחרי כל מה שאירע לו: מכירת יוסף, התרחקותו מהמשפחה, מות שני בניו ומות אשתו. עם זאת, בסופו של דבר התברר שלמעשה לא היה במעשהו כל חטא, כי הייתה מוטלת עליו ממילא החובה לייבם את תמר אם שלה בנו אינו מייבם אותה.

6 רשב"ם, ספורנו. (ייתכן שמדובר בחגורה מיוחדת שהייתה סימן למעמדו של האיש.) ויש פירושים נוספים.

ג. מנגינת הכתוב

רצונה העז של תמר להיות קשורה למשפחת יהודה ולא להישאר בקרב אנשי מקומה שהיו עובדי עבודה זרה.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימה א עוסקת במות אשתו של יהודה. (סביר להניח שתמר ציפתה שאחרי שיהודה התאלמן ונשאר לבד, לפחות הוא ייקח אותה לאישה אם לא שלה בנו - וגם זה לא קרה...)
- משימה ב עוסקת במסקנתה של תמר שיהודה כנראה אינו מתכנן כלל לתת לה להתחתן עם שלה.
- משימה ג עוסקת בתוכניתה של תמר לפתות את יהודה להיות איתה.
- הדברים מנוסחים בחוברת ב'עדינות' רבה. מידת ההרחבה ואופן ההסבר נתון לשיקול דעת המורה בכיתה.
- משימה ד עוסקת בגדי העיזים שיהודה הבטיח לשלוח.
- משימה ה נועדה לוודא שהתלמידים מבינים שיהודה לא ידע שזאת תמר (בלי נתון זה לא יובן המשך הסיפור).
- משימה ו נועדה להמחיש מה הם החותמת, הפתילים והמטה.
- ההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדה לחזור ולהבין מהו עירבון ומדוע לא חזר העירבון ליהודה, ותוך כדי כך לסכם בצורה מסודרת את כל הסיפור. (הסיפור מורכב ו"לא זיק" לחזור ולסכם אותו).

יהודה ותמר

פרק לח פסוקים יב-כג

יחידה 71

"וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה" (פסוק יב)

א. סמנו X במשפצת של בת שוע (בעמוד הקודם).

תמר ראתה: "כִּי־גָדַל שְׁלָה וְהָיָא לֹא־נִתְּנָה לּוֹ לְאִשָּׁה:" (פסוק יד)

ב. מה לדעתכם חשבה תמר?

1. שיהודה נדאי יקרא לה עוד מעט להתחתן עם שלה.
2. שיהודה לא רוצה שהיא תתחתן עם שלה.
3. שיהודה פשוט שכח לקרא לה.

מה עשתה תמר? "וּתְסַר בְּגָדֵי אֶלְמִנְתָּהּ מֵעֲלֶיהָ וְתִכְסֵּם בַּצֵּעִיף..." (פסוק יד)

1. את מי רצתה תמר לשכנע להתחתן איתה?
1. את שלה.
2. את יהודה.
3. את חיריה.

"וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן" (פסוק יז)

ד. מה הבטיח יהודה לשלח לה?

ה. האם יהודה ידע שזאת תמר?

"וּתְאָמַר אִם־תִּתֶּנּוּ עֲרָבוֹן עֵד שְׁלָחָהּ; וַיֹּאמֶר מַה הָעֲרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָהּ?"

ו. ותאמר:
התמך
ופתילך
ומטף אשר בידך" (פסוקים יז-יח)

ז. הדביקו מדבקות עם ציורים מתאימים.

לשיחה בכיתה: האם תמר קבלה בסופו של דבר את גדי העזים והחזירה את הערבון? מדוע?

72. לידתם של פרץ זרח פרק לח פסוקים כד-ל

א. הקדמה

עברו שלושה חודשים מחגיגות גז הצאן ויהודה כבר שכח מכל המעשה שהיה עם גדי העיזים והעירבון. והנה, יום אחד, סיפרו ליהודה שתמר בהיריון! יהודה היה באותו זמן מנכבדי המקום ואחד השופטים¹. כשנודע לו שתמר בהיריון, היה ברור לו שהיא התחתנה עם מישהו שלא מהמשפחה. החוק באותם ימים קבע שאישה שמת בעלה בלא בנים, מותר לה להתחתן שוב רק עם אחד מבני משפחת בעלה שנפטר (אח או אבא), ואם היא מתחתנת עם מישהו אחר שלא מהמשפחה - נחשב הדבר לחטא חמור והיא חייבת עונש. על פי חוק זה נאלץ יהודה לדון את תמר ולגזור עליה עונש חמור. רק אחרי שהתברר לו שהוא האיש שהיה עם תמר ושמו הוא הרתה - הוא ביטל את גזר הדין, שהרי הוא מהמשפחה, איתו היה מותר לה להתחתן!

תוך כדי לימוד הפסוקים אנחנו עומדים על גדולתה וצדקותה של תמר: בשעה שתמר נידונה לעונש, היא יכלה לקום ולומר בקול רם שיהודה הוא שהיה איתה ולהציג לפני כולם את החותמת, את הפתילים ואת המטה כהוכחה לכך. אבל זה היה גורם ליהודה עלבון גדול והיא לא רצתה לבייש אותו... היא לא רצתה להלבין את פניו ברבים!² היא העדיפה להסתפק בהצגת העירבון שהיה בידיה ולתת ליהודה להחליט בעצמו אם להודות ולהתבייש או להכחיש ולהניח לה לקבל את העונש שנגזר עליה.³ מדרך התנהגותה זו של תמר למדו חז"ל: "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים!"⁴ נוסף על כך אנו עומדים גם על גדולתו וצדקותו של יהודה: כאשר יהודה שמע את דבריה של תמר והבין את גודל טעותו, עמדה לפניו הברירה: להודות בטעותו ובמעשה שהוא עשה ולהתבייש לפני כולם או להתכחש לעניין ולהעדיף שתמר תמות מבלי לספר לאיש את ה"סוד הגדול"... - ויהודה בחר להודות על האמת למרות הבושה שבדבר!

משני גדולי מוסר אלה נולדו פרץ זרח ובהמשך הדורות הייתה עתידה לצאת מזרעו של פרץ שושלת המלכות של דוד המלך! חשוב מאד להעצים בעיני התלמידים את גודל מוסריותם של תמר ויהודה!

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כד ויהי כַּמְשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים כעבור כשלושה חודשים וַיֵּגֶד לַיהוּדָה לֵאמֹר זָנִיתָ תְּמָר בְּלִהְיֶהָ אִמְרו לַיהוּדָה שתמר סתתה מדרך ההתנהגות הישרה והתחתנה עם מישהו שלא מהמשפחה, דבר שהיה אסור לה לעשות לפי המנהג שלהם באותם הימים וַיִּגַּם הַנֶּהֱרָה לְנוֹנָיִם והיא כבר בהיריון מהמעשה האסור שהיא עשתה וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאָהּ וְתִשְׁרָף (זה היה העונש שהטילו באותם ימים על מעשים אסורים מעין אלה): כֹּה הָיָא מוֹצִיאָת בִּזְמַן שֶׁהוֹצִיאָהּ מִבֵּית הַדִּין עַל מַנְת לְבַצֵּעַ אֶת גִּזְרֵי הַדִּין וְהָיָא שְׁלֵחָה אֶל-חֲמִיָּהּ אֶל אָבִיו שֶׁל בַּעֲלָהּ, אֶל יְהוּדָה לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר-אַלְּהָ לָּו עִם הָאִישׁ אֲשֶׁר חִפְצִים אֵלָה שִׂיכִים לוֹ הֵייתָ, וּמִמֶּנּוּ אֲנֹכִי הָרָה בַּהִירִיוֹן וְתֹאמְרֵי הַפֶּרֶן הָאֵם אַתָּה מְכִיר לְמִי שִׂיכִים הַחֲתָמָת וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלָה (?): כּוּ וַיִּכַּר יְהוּדָה אֶת הַחִפְצִים. הֵם הֵיוּ הַחִפְצִים שֶׁלוֹ! הוּא הִבִּין שֶׁהִיא הָאִשָּׁה שֶׁהֵייתָ ב'פֶּתַח עֵינָיִם' עַל הַדֶּרֶךְ כִּשֶׁהוּא הֵלֵךְ לְתַמְנָה, וְשֶׁהוּא הָאִישׁ שֶׁהִיא עִימָה וְלֹא אֶף אֶחָד אַחֵר! וַיֹּאמֶר צְדָקָה מְמוֹנִי הִיא צוּדָקָת יוֹתֵר מִמֶּנִּי. הִיא לֹא עִבְרָה שׁוּם אִיסוּר, כִּפִּי שֶׁאִנִּי חֲשַׁבְתִּי. הִיא לֹא הֵייתָ עִם מִיִּשְׁהוּ שֶׁלֹּא מִהַמְשַׁפְּחָה, אֲלֵא אִיתִי! הִיא נֹאֲלָצָה לְפַתּוֹת אוֹתִי - כִּי-עַל-כֵּן לֹא-נִתְּתִיָּה לְשִׁלְּהָ בְּנֵי מִשׁוּם שֶׁאִנִּי לֹא נִתְּתִי לָהּ לְהַתְחַתֵּן עִם שִׁלְּהָ בְּנֵי, לְמַרְוֹת שֶׁהוּא כִּבֵּר גְּדוֹל וְרֵאווִי לְנִישׁוּאִין! וְלֹא-יִסְּף וְלֹא הַפְסִיק עוֹד לְדַעְתָּה יְהוּדָה וְתֹמֵר נִשְׁאָרוּ נִשְׁאוּיִם: כִּז וַיְהִי בְּעֵת לְדַתָּה וְהֵנָּה תֹאמְרִים בְּבִטְנָה: כֹּחַ וַיְהִי בְּלִדְתָּה וַיִּתֵּן-יָד אֶחָד מֵהַתְּאוּמִּים הוֹשִׁיט יָד וְתִקַּח הַמַּיִלְדָּת וְתִקְשֶׁר עַל-יָדוֹ שְׁנֵי חוּט אָדוּם לֵאמֹר כִּדִּי לְסַמֵּן שׁ: זֶה יֵצֵא רֵאשִׁנָּה: כֹּחַ וַיְהִי כַּמְשָׁלֶשׁ יָדוֹ הוּא הַחֲזִיר אֶת יָדוֹ לְאַחֹר וְהֵנָּה ('פֶּתָאוּם') יֵצֵא אֶחָיו וְנֹלַד לְפָנָיו... וְתֹאמְרֵי (הַמַּיִלְדָּת): מֵהַפְּרָצָת עַל-יָד פֶּרֶץ מֵה גְּדוֹל כּוֹחַךְ שֶׁהִצַּלְתָּ לְהַתְחַזֵּק וְלִהְיוֹלַד רֵאשׁוֹן⁶ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּרֶץ: לְוַאֲחֵר יֵצֵא אֶחָיו אֲשֶׁר עַל-יָדוֹ הַשְּׁנֵי חוּטֵי הָאָדוּם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח עַל שֵׁם הַצֶּבַע הָאָדוּם הַזֶּרֶח:

1 על פי רמב"ן לפסוק כד.

2 אין לשכוח שהיא שפיתתה אותו למעשה ואולי היא הרגישה שותפה לאחריות על התוצאה.

3 רש"י לפסוק כה: "...אמרה, אם יודה מעצמו יודה, ואם לאו, ישרפוני ואל אלבין פניו."

4 גמרא, מסכת סוטה דף י עמוד ב.

5 על פי הפירוש השני ברש"י.

6 עיין ברש"י.

מידותיהם הטובות של תמר ושל יהודה: מתמר אנו לומדים כמה צריך להיזהר שלא לבייש אף אדם, מיהודה אנחנו לומדים על החשיבות של הודאה באמת ותיקון המעשים.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימות א-ב וההצעה 'לשיחה בכיתה', נועדו לעזור לתלמידים להבין את החומרה שבה התייחסו אנשי המקום למקרה, שאישה שזקוקה ל'יבום' התחננה עם מישהו שאינו ממשפחת הנפטר.
- הציור, משימה ג וההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדו בעיקר ל'**למידה פעילה**' ולא רק להמחשה. **שלב א:** להסב את תשומת ליבם של התלמידים לעובדה שתמר רק רומזת ליהודה שהוא האיש שהיה עימה, ולעורר את השאלה: "מדוע היא לא אמרה זאת במפורש?"
- **שלב ב:** לשאול את התלמידים: "איך אתם חושבים שהייתם מגיבים אילו הייתם אתם במקומו של יהודה?" זה המקום והזמן לעסוק בקושי הגדול להודות בטעות.
- **שלב ג:** להשלים בציור את תשובתו של יהודה - "צדקה ממני!", ולשאול את התלמידים: "איך לדעתכם הרגיש יהודה אחרי שהוא הודה בטעות?"
- בסוף, נסב את תשומת ליבם של התלמידים לתגובות אנשי העיר שנכחו במקום. ניתן לשער שאנשי העיר לא היו רגילים לרמה המוסרית הנעלה שהם ראו אצל תמר ויהודה.
- משימות ד-ו (בעמוד השמאלי) עוסקות בלידתם של פרץ וזרח.
- הסיכום למטה ומשימות ז-ח נועדו "לסגור מעגל": התחלנו את המשימות בפרק זה ביחידה 70, עם תרשים של 'עץ המשפחה', ואנחנו מסיימים את לימוד הפרק עם 'עץ משפחה'. משלושת בני יהודה שנותרו בחיים - שלה, פרץ וזרח - התפתח בהמשך שבט יהודה.

לדתם של פרץ וזרח
פרץ לח פסוקים כד-ל

יחידה 72

"ויהי בעת לדתה והנה תאומים בכבנה... והנה יצא אחיו ותאמר מה-פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ: ואחר יצא אחיו אשר על-ידו השני ויקרא שמו זרח:" (פסוקים כד-ל)

ד. לפנים ציורים של התאומים שנולדו.
כתבו מתחת לכל ציור את שמו של התינוק.

שם התינוק: _____ שם התינוק: _____

ה. מה הסימן שלפיו קבעתם ששם התינוק הוא 'זרח'?

ו. מי מהם נחשב הבכור?

חידה: למי עוד בקמח בראשית נולדו תאומים?

לְסָכּוּם:

א. השלימו את המספרים החסרים מתוך התרמילון:
ליהודה נולדו _____ בנים. _____ בנים מתו, ונשארו _____.

ב. השלימו את שמותיהם:

תמר

יהודה

לדתם של פרץ וזרח
פרץ לח פסוקים כד-ל

יחידה 72

"ויהיו כמשלש חדשים וילד ליהודה לאמור... תמר כלתך... הנה הרה..."
(פסוק כד)

א. אחרי כמה זמן נודע ליהודה שתמר בהריון?

ב. לשיחה בכיתה: מה לדעתכם חשב יהודה כשנודע לו שתמר בהריון?

ג. בהתחלה, יהודה חשב שתמר צריכה לקבל: 1. מתנה, 2. אכל, 3. מים, 4. ענט.

ד. בסוף, יהודה הבין אחרת. כתבו בציור את שתי המלים הראשונות שיהודה ענה לתמר. (פסוק כו)

הכר נא! למי החתמת
והפתילים והמטה האלה?

לשיחה בכיתה: איך יודעים מהספור, שתמר היתה צדיקה?
איך יודעים מהספור, שיהודה היה צדיק?

73. יוסף בבית פוטיפר פרק לט פסוקים א-ו

א. הקדמה

אחרי שהתורה סיימה ללמד אותנו על אשר אירע ליהודה ולמשפחתו, חוזרת התורה לספר על אשר אירע ליוסף אחרי מכירתו. הישמעאלים שקנו את יוסף מהאחים, הביאו אותו למצרים ומכרו אותו לפוטיפר, שהיה שר בארמונו של פרעה. מצבו של יוסף לא היה קל, ועם זאת הוא לא התייאש ולא התלונן אלא עבד בחריצות ושירת את פוטיפר בנאמנות. הקב"ה בירך אותו ושלח לו הצלחה בכל מעשה ידיו עד כדי כך שאפילו פוטיפר הבין שיש כאן ברכה מיוחדת שהא-לוקים של יוסף מברך אותו (יוסף לימד אותו מי הוא ה'...). יוסף מצא חן בעיני פוטיפר, ופוטיפר נתן בו אמון מלא ומינה אותו להיות אחראי על כל ביתו ורכושו.

בלימוד פסוקים אלה אפשר להדגיש לתלמידים את אישיותו המיוחדת של יוסף, שהיה מוכשר מאוד וחרוץ, ועם זאת הוא לא תלה את הצלחתו במעשיו ובכישורו אלא בה', ושם שמיים היה שגור בפיו¹.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִמָּה עַל יְדֵי הַיִּשְׁמַעְאֵלִים שֶׁקִּנּוּ אוֹתוֹ מִיַּד הָאֲחִים וַיְקַנְהוּ פּוֹטִיפֵר סְרִיס פְּרָעָה שֶׁרוּ שֶׁל פֶּרֶעַה שֶׁר הַטַּבָּחִים הַמְמוּנָה עַל שְׁחִיטַת הַבְּהֵמוֹת בְּאַרְמוֹן² אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמַעְאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שָׁמָּה: ב וַיְהִי ה' אֶת-יוֹסֵף עִם יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלֵּחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִם וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה ה' מְצַלֵּחַ בְּיָדוֹ³: ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף חָן בְּעֵינָיו וַיִּשְׂרַת אֹתוֹ פּוֹטִיפֵר מִיֵּנָה אֶת יוֹסֵף לְמִשְׁרָתוֹ הַיִּשְׁרִי וַיִּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וּמִיֵּנָה אוֹתוֹ לְנַהֵל אֶת כָּל עֲנִינֵי הַבַּיִת, וְכָל-יִשְׁ-לוֹ וְאֵת כָּל רְכוּשׁוֹ נָתַן בְּיָדוֹ כְּדֵי שִׁינְהַל אֶת כָּל עֲנִינָיו: ה וַיְהִי מֵאִזּוֹ הַפְּקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁ-לוֹ וַיְבַרֶךְ ה' אֶת-בֵּית הַמִּצְרַיִם בְּגַלְלֵי יוֹסֵף וַיְהִי בְרַכְתָּהּ בְּכָל-אֲשֶׁר יִשְׁ-לוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֶה: ו וַיַּעֲזֹב כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ בְּיַד-יוֹסֵף נָתַן לוֹ סַמְכוֹת לְהַחֲלִיט בְּכָל דְּבַר הַקְּשׁוֹר לְמִמוֹנֵו וּלְנִיחוֹל בֵּיתוֹ וְלֹא-יָדַע אֹתוֹ מֵאִוְמָה לֹא בִּדְק אַחֲרָיו בְּשׁוֹם דְּבַר כִּי נָתַן בּוֹ אִמּוֹן מִלֵּא כִּי אִם אֵלֵּא הַלְּחָם אֲשֶׁר-הוּא אוֹכֵל הַדְּבַר הַיְחִיד שֶׁפוֹטִיפֵר לֹא נָתַן לְיוֹסֵף לַעֲשׂוֹת הוּא לְהַכִּין לוֹ אֶת הָאוֹכֵל וְלֹאכֹל עִימוֹ (זֶה הָיָה נֹחֵשׁ אֶצֶל הַמִּצְרַיִם 'תּוֹעֵבָה' - מַעֲיֵן בּוֹשָׁה - לֹאכֹל עִם 'צֹאצְאֵי עֵבֶר')⁵ וַיְהִי יוֹסֵף יִפְהֶ-תָאֵר וַיִּפְהֶ מְרָאָה:

ג. מנגינת הכתוב

אמונתו הגדולה של יוסף בה' ונאמנותו של יוסף לאדונו המצרי.
שני אלה גם יחד הביאו לקידוש ה': ברכת ה' ברכושו של פוטיפר והכרתו של פוטיפר בה'.

1 רש"י לפסוק ג.

2 כדברי רש"י לפרק לז פסוק לו.

3 כיצד ידע פוטיפר שהצלחתו של יוסף היא בזכות ה'? כיצד הוא ידע בכלל מי הוא ה'?! - רש"י אומר ששם שמים היה שגור בפיו של יוסף. על פי זה אפשר להבין שיוסף היה רגיל להזכיר את ה' בכל עת, ופוטיפר למד מיוסף מי הוא ה'!

4 רמב"ן, רד"ק.

5 כמו שכתוב בפרק מג פסוק לב: "כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם, כי תועבה היא למצרים." - על פי אבן עזרא.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- במשימה א יש מיומנות של איתור פרטים בפסוק. התלמידים מתבקשים לאתר את שלושת התארים שבהם התורה משתמשת כדי לתאר את פוטיפר. מתוך כך נבין למי נמכר יוסף לעבדות.
- ההצעה 'לשיחה בכיתה' ומשימות ב-ד עוסקות בדברי רש"י, ששם שמיים היה שגור בפיו של יוסף. מדברי רש"י אלה אנו לומדים על אמונתו הגדולה של יוסף שהכול מאת ה' - גם הדברים הקשים כמו מכירתו לעבדות, וגם הדברים הטובים כמו הצלחתו בכול. כמו כן, אפשר להבין מכאן כיצד **פוטיפר** ידע שה' הוא זה שבזכותו יוסף מצליח בכל מעשיו. יוסף הזכיר את שם ה' ודיבר על כך בכל הזדמנות!
יש כאן לימוד גדול גם עבורנו, שנדע ונזכור תמיד שהכול מאת ה'!

יחידה 73
יוסף בבית פוטיפר
פרק לט פסוקים א-ו

"וְיוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיְקַנְהוּ פוּטִיפֶר סָרִיס פְּרֵעֵה שֵׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמַעֲאֵלִים" (פסוק א)

א. מצאו בפסוק שלושה תארים שבהם מתארת התורה את פוטיפר. והעתיקו אותם.
 _____ 1. _____ 2. _____ 3. _____

"וַיְהִי ה' אֶת-יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ..."
וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה ה' מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ:" (פסוקים ב-א)

ב. רש"י: פי' ה' איתו - שם שמות שגור בפיו.

לשיחה בכיתה: כיצד לדעתכם ידע פוטיפר שהצלחתו של יוסף היא בזכות ה'?

ב. סמנו בצבע זוהר את המלים שלדעתכם היה יוסף רגיל לומר:

ברוך ה'!

גמאס לי!
אין לי כוח...

מה אכפת לי...

אוף!

כל מה שה' עושה - הכל לטובה

בעזרת ה'

ג. ספרו ומצאו כמה פעמים מוזר שם ה' בפסוקים א-ו!

ד. השלימו בצירוף מה לדעתכם ענה יוסף לפוטיפר.

74. צדקותו של יוסף

פרק לט פסוקים ז-כ

א. הקדמה

בזמן שהותו של יוסף בבית פוטיפר הוא מצא את עצמו עומד בניסיון קשה: אשת פוטיפר ניסתה לפתות אותו לדבר עבירה. יוסף הצדיק עמד בניסיון בגבורה גדולה. הוא לא הקשיב לדבריה ואף עשה תחבולה כדי לברוח ממנה. כשאשת פוטיפר ראתה שיוסף לא מקשיב לדבריה ובורח ממנה, היא העלילה עליו עלילת שקר, שהוא ניסה לפגוע בה ולשכב איתה נגד רצונה. כשפוטיפר שמע את דברי אשתו, הוא כעס מאוד על יוסף והכניסו לבית הסוהר. קשה לשער את הרגשתו של יוסף שנענש על לא עוול בכפו. האם זה מה שמגיע למי שמקשיב ליצר הטוב ובורח מעבירות?! האם זה מה שמגיע למי ששם שמיים שגור על פיו? - אבל יוסף לא התייאש, לא התלונן ולא התחרט. הוא ידע שהוא עשה את המעשה הנכון וקיבל עליו את הדין. "כל מה שה' עושה - הכול לטובה!"

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ז וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בַּעֲקֻבוֹת הַצְּלַחְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף בְּבֵית פּוֹטִיפָר וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף (והוא מצא חן בעיניה) וַתֹּאמֶר שְׁכַבְהָ עִמִּי תַתְּנֶנּוּ אֶת־יְמֵי אֲשֶׁתְּךָ חַ וְיִמְאָן סִירַב. אָמַר: "לֹא!" וַיֹּאמֶר אֶל־אִשְׁת־אֲדֹנָיו הֵן הִרִי אֲדֹנִי לֹא־יַדְעַע אֶתִּי מִהַ־בְּבַיִת הוּא לֹא בּוֹדֵק אַחֲרַי מַעֲשֵׂי בַיִת כִּי הוּא סוֹמֵךְ עָלַי וְכָל אֲשֶׁר־יֵשׁ־לִּי נָתַן בְּיָדִי כִּי יֵשׁ לוֹ אִמּוֹן בִּי: ט אֵינְנִי גְדוֹל אֵין מִיִּשְׁהוּ בַּתְּפִקִּיד גְּדוֹל בְּבַיִת הַזֶּה יוֹתֵר מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשָׂה לֹא מִנַּע מִמֶּנִּי מֵאֹמְרָה שׁוֹם דְּבַר כִּי אִם אֵלֹא אוֹתָהּ בְּאִשְׁרֵי מִשׁוֹם שׁ- אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִיךָ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת כִּלְפֵי אֲדוֹנִי פּוֹטִיפֶר? וְנוֹסֵף עַל כֵּךְ: וְחָטְאתִי לֹא־לְקַיָּם: (לסיכום: 1. זאת כפיות טובה כלפי פוטיפר; 2. זה חטא כלפי א-לקים.) י וַיְהִי כִּדְבַר־אֶל־יוֹסֵף יוֹם יוֹם הִיא נִיסְתָה לַפְתּוֹת אֶת יוֹסֵף שׁוֹב וְשׁוֹב בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וְלֹא־שָׁמַע אֶלֶיָּהּ וְיוֹסֵף בְּאוֹפֵן עִקְבֵי לֹא הִסְכִּים לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיזוֹת עִמָּהּ: יא וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה בֶּאֱחָד הַיָּמִים וַיָּבֵא (יוסף) הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שֶׁם בְּבַיִת: יב וַתִּתְּפֹשֶׁהוּ (אשת פוטיפר) בְּבִגְדוֹ לֹאֲמֹר שְׁכַבְהָ עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיִּנְס וַיִּבְרַח וַיֵּצֵא הַחוּצָה: יג וַיְהִי כִּדְבַר־אֶת־הָאִשֶׁר רֹאֵתָה אֶת־פּוֹטִיפָר כִּי־עָזַב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיִּנְס הַחוּצָה: יד וַתִּקְרָא לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ (מהמקום שהיו) וַתֹּאמֶר לָהֶם לֹאֲמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ (פוטיפר) אִישׁ עֵבְרִי מִבְּנֵי עִבְרָה לְצַחֵק בָּנוּ לַעֲשׂוֹת עֲבִירוֹת וּלְפַגּוֹעַ בָּנוּ. יוֹסֵף בָּא אֵלַי לְשֹׁכֵב עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל: טו וַיְהִי כְשִׁמְעוּ כִּי־הִרִימֹתִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיִּנְס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: טז וַתִּנְחַח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בַּיִתוֹ: יז וַתִּדְבַּר אֵלָיו כְּדְבָרִים הָאֵלֶּה לֹאֲמֹר בֶּאֱ־אֵלֵי הָעֶבֶד הָעֵבְרִי אֲשֶׁר־הִבֵּאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי לַעֲשׂוֹת עֲבִירָה וּלְפַגּוֹעַ בִּי: יח וַיְהִי כִּהִרְיָמִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיִּנְס הַחוּצָה: יט וַיְהִי כְשִׁמְעַע אֲדֹנָיו אֶת־דְּבָרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דְּבָרָה אֵלָיו לֹאֲמֹר כְּדְבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיִּחַר אַפּוֹ כַּעַס: כ וַיִּקַּח אֲדֹנִי יוֹסֵף אֶתּוֹ וַיִּתְּנֶהוּ אֶל־בַּיִת הַסֹּהֵר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי הַמִּלְאָה אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבַיִת הַסֹּהֵר:

ג. מנגינת הכתוב

יוסף היה לבדו במצרים, מוקף באנשים עובדי עבודה זרה ועושי עבירות, ואף על פי כן הוא הצליח לשמור על אמונתו בה' ועל קדושתו ולא התפתה לחטוא. על עמידתו בניסיון הקשה הוא זכה לכינוי "יוסף הצדיק"⁵.

1 על פי רמב"ן.

2 רס"ג. ורש"י מביא בשם חז"ל שהיה זה יום מיוחד, יום חג שלהם. ובשעה שהלכו כולם לבית העבודה זרה כדי לחגוג, ניצלה אשת פוטיפר את העובדה שאף אחד לא יהיה בבית חוץ מיוסף וטענה שהיא חולה ונשארה בבית לבדה עם יוסף.

3 סביר להניח שיוסף היה חזק ממנה, ועם זאת הוא העדיף 'פתרון עדין' על פני 'פתרון אלים'.

4 אמרה "איש עברי" כלשון גנאי, שהמצרים, שהיו מצאצאי חם בן נח, היו מזלזלים בבני עבר, שהיו מצאצאי שם בן נח. ועיין עוד ברמב"ן.

5 עיין באבות דרבי נתן טז, ב.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- הדף פותח בתיאור גבורתו של יוסף, שעמד בניסיון שהעמידה בפניו אשת פוטיפר וזכה לכינוי "יוסף הצדיק". משימה א נועדה "לחבר" את התלמידים למושג ההתגברות על היצר דרך נושאים שקרובים יותר אליהם. בחרנו את ההתגברות על מידות רעות של **כעס, אלימות ורכושנות**. התגברות על המידות והימנעות מכעס, אלימות, ורכושנות נתפס לפעמים בטעות כ'חולשה'. ותפקידנו כמחנכים לראות זאת כגבורה ולשבח את המתגבר! כדברי חז"ל: "איזהו גיבור? - הכובש את יצרו!" "איזהו עשיר? - השמח בחלקו".
- חלקו השני של הדף עוסק בהשלכתו של יוסף לבית הסוהר על לא עוול בכפו. בעזרת ההצעה 'לשיחה בכיתה' אפשר לפתח ולהרחיב את הדיון בשאלות כגון: "כיצד לדעתכם הרגיש יוסף?" (כעס, אכזבה, השלמה, קבלת הדין, וכדומה). "האם יוסף התחרט על מה שהוא עשה?" (טבעי להרגיש תסכול כאשר מענישים אותך על מעשה נכון שעשית. ואף על פי כן, האם היה עדיף להקשיב לאשת פוטיפר? אם הוא היה מקשיב לה, האם היה מצבו טוב יותר?...)

הרחבות והמחשות נוספות:

- לעסוק בנושא ה'התגברות' במסגרת שיעור חברה או כישורי חיים.
- לעשות מבצע כיתתי בנושא, עם כרטיסי "התגברתי" או "יצאתי גיבור" וכדומה.

צדקותו של יוסף

פרק לט פסוקים ז-כ

אשת פוטיפר נסתה לפתות את יוסף לעבר עברה. יוסף התגבר, את היצר הרע הוא השתיק, ונקה לפניו: "יוסף הצדיק!"

מקמילן:

אני מושל ברוחי
אני שמח בחלקי
אני אמיץ

גם אנחנו מתגברים!

העתיקו מתוך התרמילון את ההשלמות המתאימות:

במשחק הפסדתי, כמעט התרגזתי, והתגברתי.
אני מושל ברוחי!

רציתי להרביץ, והתגברתי.
!

רציתי לקחת בלי רשות משחק של חברי, והתגברתי.
!

בסופו של דבר, למרבה הפלא, פוטיפר השליך דוקא את יוסף לבית הכלא!...

לשיחה בכיתה: מה לדעתכם הרגיש יוסף כששמו אותו בבית הסוהר? מה עזר לו להתגבר?

1. הדביקו מדבקה ובה מחשבותיו של יוסף.

43

75. יוסף בבית הסוהר

פרק לט פסוק כא-פרק מ פסוק ד

א. הקדמה

בית הסוהר היה בביתו ובאחריותו של פוטיפר שר הטבחים, אולם הניהול היומיומי של בית הסוהר היה נתון בידי 'שר בית הסוהר'. יוסף, שהושלך אל הכלא, מצא חן בעיני שר בית הסוהר, וזה מינה את יוסף להיות אחראי על ניהול האסירים. יוסף קבע במה יעבדו האסירים, מה יהיו הסדרים בבית הסוהר, והוא השגיח שהכול מתנהל כשורה. מצבו של יוסף בבית הסוהר והיחס אליו היו דומה מאוד לאלו שבבית פוטיפר! גם כאן יוסף עבד בחריצות ובנאמנות מבלי להתייאש, גם כאן ה' עזר לו בכל מעשיו, וגם כאן הוא מצא חן בעיני אדונו ורכש את אמונו המלא.

כשהגיעו שר המשקים ושר האופים אל בית הסוהר, נתן שר הטבחים הוראה שיוסף ישרת אותם מפאת כבודם, שהרי הם היו שרים חשובים.¹

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כא וַיְהִי ה' אֶת-יוֹסֵף עִם יוֹסֵף וַיֵּט אֱלֹהֵי חֲסֵד וַיִּתֵּן חָנוּן בְּעֵינָיו שֶׁר בֵּית-הַסֹּהַר: כִּב וַיִּתֵּן שֶׁר בֵּית-הַסֹּהַר בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר לְהִיּוֹת אַחֲרָי עֲלֵיהֶם וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר עֲשִׂים שָׁם הָאֲסִירִים הוּא הָיָה עֹשֶׂה הוּא הָיָה קוֹבֵעַ. עַל פִּי נַעֲשֶׂה הַכּוֹל: כִּג אֵין שֶׁר בֵּית-הַסֹּהַר רָאָה מִסְתַּכֵּל וּמִשְׁגִּיחַ אֶת-כָּל-מְאוּמָה בְּיָדוֹ עַל שׁוֹם דָּבָר מִהַדְּבָרִים שֶׁבְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ שֶׁל יוֹסֵף בְּאֲשֶׁר מִשׁוֹם ש- ה' אֶתוֹ וְאֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה וְכֹל מֵה שִׁוֹסֵף עוֹשֶׂה ה' מְצַלִּיחַ:

א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מִשְׁקָה שֶׁר הַמִּשְׁקִים שֶׁל מְלֶכֶת-מִצְרַיִם וְהָאִפָּה וְשֶׁר הָאֹפִים לְאֲדֹנֵיהֶם לְמַלְכָּה מִצְרַיִם: (ומה היה חטאם? רש"י מביא בשם חז"ל, שבכוס שהגיש שר המשקים לפרעה, נמצא זבוב, ובמאפה שהגיש שר האופים למלך, נמצאה אבן) ב וַיִּקְצֹף כַּעַס פְּרַעֲהוּ עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו שֶׁנִּי שָׂרִיו עַל שֶׁר הַמִּשְׁקִים וְעַל שֶׁר הָאֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שֶׁר הַטְּבָחִים אֶל-בֵּית הַסֹּהַר (בית הסוהר היה בביתו של שר הטבחים)² מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוֹר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שֶׁר הַטְּבָחִים אֶת-יוֹסֵף שֶׁר הַטְּבָחִים מִיָּנָה אֶת יוֹסֵף אֶתָּם לְהִיּוֹת אִתָּם וְלִדְאוֹג לְכֹל צוּרְכֵיהֶם וַיִּשְׁרֹת יוֹסֵף אֹתָם וַיְהִי שֶׁר הַמִּשְׁקִים וְשֶׁר הָאֹפִים יָמִים שָׁנָה בְּמִשְׁמַר בְּבֵית הַסֹּהַר:

ג. מנגינת הכתוב

גם בבית הסוהר הייתה ברכת ה' על יוסף ועל כל מעשיו, וגם שם מצא יוסף חן בעיני שר בית הסוהר. בדיוק כפי שהיה בבית פוטיפר.

1 על פי אבן עזרא.

2 אבן עזרא לפסוק ד.

3 במקומות רבים בתורה 'ימים' = שנה. ועיין ברש"י.

בחברת:

- **העמוד הימני** עוסק בהשוואה בין הפסוקים המתארים את יוסף בבית פוטיפר לבין אלה המתארים את יוסף בבית הסוהר. בקבוצה הראשונה של הפסוקים מסומנות מילים בצבעים שונים, ובמשימה א מתבקשים התלמידים למצוא את המילים הדומות בקבוצה השנייה ולסמן אותן בצבעים תואמים.
- משימה ב היא משימת רשות: למצוא דמיון נוסף ולסמן אותו בשתי קבוצות הפסוקים בצבע זהה.
- משימה ג וההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדו לסכם את הדמיון בהצלחתו של יוסף בשני המקומות ולהבין שמקור ההצלחה היה ה', שהיה עם יוסף וגרם לו להצליח את כל מעשיו.
- **העמוד השמאלי** עוסק ב'חטאם' של שר המשקים ושר האופים. במשימה ד ידביקו התלמידים מדבקות המשלימות את הציורים ויבינו בעזרתם את סיבת כעסו של פרעה על כל אחד מהשרים.
- ההצעה 'לשיחה בכיתה' נועדה להבין את החומרה היתרה בחטאו של שר האופים. אבן במאפה מעידה על חוסר זהירות של האופה בזמן האפייה, לעומת זבוב, היכול ליפול לתוך כוס המשקה גם ברגע האחרון בלי יכולת שליטה של האוחז בכוס. (בהמשך, הבנה זו תקל את הבנת הגורל השונה שגזר פרעה על השרים בסופו של הסיפור).
- במשימה ה יש חידה. הפתרון לשלושת חלקי החידה נמצא בשלושת הפסוקים שמעל החידה.
- אפשר להזמין תלמיד שהצליח לפתור את החידה לעמוד לפני הכיתה ולהציע את פתרונו.

יוסף בבית הסוהר

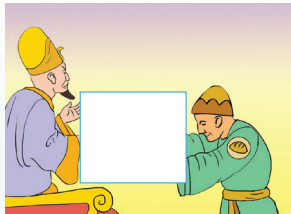
פרק לט פסוק כא-פרק מ פסוק ד

יחידה 75

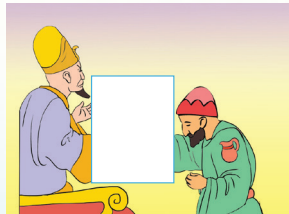
"וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
חָטְאוּ מִשְׁקָה מִלֶּדְ מִצְרַיִם וְהֶאֱפִיחַם לְאֲדֹנֵיהֶם לְמִלְכָּה מִצְרַיִם:" (פסוק א)

רש"י: חטאו - זה נמצא זבוב בפניו פוטיפר (בכוס) שילו, זה נמצא צרוד (אבן) בגלוקקו (במאפה) שילו.

שר האופים

שר המשקים

ד. מה הגישו שר המשקים ושר האופים לפרעה?
לשיחה בכיתה: איזה מהשרים חטא לדעתכם בחטא חמור יותר? מדוע?
 "ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים:
 ויתן אתם במשמר בית שר הטבחים אל-בית הסוהר...
 ויפקד שר הטבחים את-יוסף אתם וישרת אתם..." (פסוקים ב-ד)

ה. חידה: "שני שרים אצל שר אחד במשמר, ומשרת אותם נער."
 - הסבירו את המשפט!

יוסף בבית הסוהר

כא וַיְהִי ה' אֶת-יוֹסֵף וַיְטֵ אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֵן בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית-הַסֹּהַר:

כב וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית-הַסֹּהַר בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר עֲשִׂים שָׂם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: כג אִיוֹן שַׂר בֵּית-הַסֹּהַר רָאָה אֶת-כָּל-מְאוּמָה בְּיָדוֹ בְּאֲשֶׁר ה' אֵתוֹ וְאֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה ה' מְצַלִּיחַ:

יוסף בבית פוטיפר

ב וַיְהִי ה' אֶת-יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ:

ג וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי ה' אֵתוֹ וְכָל אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה ה' מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ:

ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׂרַת אֵתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׂרָאֵל לֹ נִתַּן בְּיָדוֹ: ...

ו וַיַּעֲזֹב כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ בְּיַד-יוֹסֵף וְלֹא-יָדָע אֵתוֹ מְאוּמָה: ...

ב. משימת רשות: נסו למצוא דמיון נוסף בין שתי קבוצות הפסוקים, ולסמן גם אותו בצבע זהה.

ג. ענו על השאלות שלפניכם בעזרת ההשנאה:

- בזכות מי הצליח יוסף?
- בעיני מי מצא יוסף חן?
- האם בדקו אתרי לראות שהוא מבצע את תפקידו?

לשיחה בכיתה: מדוע לדעתכם סמכו על יוסף 'בעינים עצומות'?

45

44

76. חלומו של שר המשקים

פרק מ פסוקים ה-טו

א. הקדמה

יש סוגים שונים של חלומות. לחלומות שאנו רגילים לחלום אין בדרך כלל משמעות מיוחדת ומקורם בדברים שחוונו או שחשבנו עליהם במשך היום. לעומתם יש 'חלומות נבואיים', שבהם ה' נגלה אל אדם בחלום כדי לומר לו דבר-מה, כמו חלומו של יעקב בבית אל. ולעיתים רחוקות מאוד ייתכן גם חלום מסוג שלישי. חלום שמטריד את מנוחתו של החולם, החש שיש בו רמזים לדברים אמיתיים, אף שהוא לא בהכרח יודע לפרש אותם. במצרים העתיקה היו כל מיני 'חכמים' שטענו שיש להם יכולת לפתור ולפרש חלומות מעין אלו. יוסף לימד את שרי פרעה (ואותנו) שהיכולת לפתור ולפרש חלום היא מאת ה'. ה' הוא ששולח את החלום וה' הוא ששולח את פתרון החלום, ברוח הקודש, על ידי מי שהוא בוחר.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ה וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם שְׁנֵיהֶם חֲלוֹם, אֵישׁ חֲלָמוֹ כֵּל אֶחָד מֵהֶם חָלַם אֶת חֲלוֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד בְּאוֹתוֹ לַיְלָה אֵישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלָמוֹ לְכָל אֶחָד מֵהֶם הָיָה בְּרוּר שִׁישׁ לְחֲלוֹמוֹ פִּתְרוֹן הַקְּשׁוּר לְעֵתִיד שְׁלוֹ, אֲךָ הֵם לֹא יָדְעוּ מֵהוּ הַפִּתְרוֹן. ועל מי מדובר? מי הם החולמים? הַמְּשַׁקֵּה וְהָאֹפֶה שֵׁר הַמִּשְׁקִים וְשֵׁר הָאוֹפִים אֲשֶׁר לְמִלְכָּה מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֶסְוִרִים בְּבֵית הַסֵּהֶר: ו וַיָּבֵא אֵלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבִקְרָה וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנִם זֹעֲפִים מִדֹּאגִים וְטְרוּדִים: ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פְרַעְהָ שְׁרֵי פְרַעְהָ אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמֶר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מִדּוּעַ פְּנֵיכֶם רְעִים הַיּוֹם מִדּוּעַ מֵרָאָה פְּנֵיכֶם הַיּוֹם לְרַעְיָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלַמְנוּ וּפְתָר אֵין אִתּוֹ אֵין מִי שִׁיפְתוֹר לָנוּ אֶת חֲלוֹמוֹתֵינוּ וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֹא־לְקִים פְּתָרָנִים הָאֵם לֹא לֵה' הַפְּתוֹנוֹת! סְפְרוּ־נָא לִי (ואולי ה' יעזור לי לדעת את הפתרון): ט וַיְסַפֵּר שֵׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלָמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ לוֹ בְּחֲלוֹמֵי וְהֵנָּה גִּפְן עֵץ גִּפְן לְפָנָי: י וּבְגִפְן שְׁלֹשָׁה שָׁרִיגִים עֲנָפִים וְהֵיא כְּפִרְחַת פְּרָחוּ בְּגִפְן פְּרָחִים עָלְתָה נִצְחָה (ומייד אחרי נשירת הפרחים) עלתה והתפתחה הַנִּצְחָה² והייתה לִסְמִדְרָה³ הַבְּשִׁילוֹ אֲשֶׁר־לְתֵיהָ עֲנָבִים וּמִיִּיד אַח־כ־הַבְּשִׁילוֹ בַּה אֲשֶׁר־לָתֵיהָ הַעֲנָבִים: יא וְכֹס פְּרַעְהָ בְּיָדֵי וְאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וְאֶשְׁחַט אֹתָם אֶל־כֹּס פְּרַעְהָ וְאֶתֵּן אֶת־הַכֹּס עַל־כַּף פְּרַעְהָ: יב וַיֹּאמְרוּ לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרָגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: יג בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשֵׂא פְרַעְהָ אֶת־רֹאשָׁהּ יִמְנָה אוֹתָהּ⁴ פְּרַעְהָ בְּמִנְיִן עַבְדֵי וְשָׂרֵי וְהַשִּׁיבָה עַל־כַּנְף וַיִּחְזִיר אוֹתָהּ לְמִקְוֶה וְלִתְפִקִידָה וְנִתְּתָה כֹס־פְּרַעְהָ בְּיָדוֹ כִּמְשַׁפֵּט הַרְאֵשׁוֹן אֲשֶׁר הָיְתָה מְשַׁקְהוֹ: יד כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אֶתְּךָ אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִמֶּךָ לְזָכוֹר אוֹתִי כִּי־אֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ וְעֲשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל־פְּרַעְהָ וְהוֹצֵאתָנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה מִבֵּית הַסּוּהָרָה: טו כִּי־גָנַבְתִּי נִלְקַחְתִּי לְעַבְדוֹת בַּעַל כּוֹרַחִי וְשָׂא בְּאִשְׁמִתִּי⁵ מֵאֶרֶץ הָעֵבְרָיִם וְגַם־פָּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה דָּבָר רַע כְּלָשָׁה, שִׁיִּצְדִּיק כִּי־שָׁמוּ אֹתִי בְּבוֹר בֵּית הַסּוּהָרָה הֵיא בְּבוֹר:

ג. מנגינת הכתוב

ענוותנותו של יוסף, שתלה את היכולת לפתור את החלום בה' ולא בחוכמתו ובכישרונו.

1 רס"ג.

2 'ניצח' = ה"כפתור" בצמח שממנו מתפתח הפרי.

3 על פי רש"י. 'סמדר' = ראשית הפרי המתגלה בצמח מייד לאחר שנשרו פרחיו, "פרחה הגפן פיתח הסמדר" - שיר השירים ז, יג (מילון אבן שושן).

4 "לשאת ראשים" - זו לשון של מניית אנשים. כמו: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם..." - במדבר א, ב.

5 יוסף נמנע מלציין שאחיו הם ש"גנבו אותו" ומכרו אותו לעבד.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימה א נועדה להמחיש מה הם "שלושת השריגים".
- משימה ב נועדה להמחיש את שלושת השלבים בהתפתחות אשכול הענבים (פרחים, ניצה = הסמדר, ענבים). אלה שלבי ההתפתחות ששר המשקים ראה בחלומו.
- משימה ג נועדה להמחיש את פעולותיו של שר המשקים בחלומו.
- משימה ד והצעה 'לשיחה בכיתה' עוסקות בפתרון החלום על ידי יוסף.
- משימה ה עוסקת בבקשתו של יוסף משר המשקים. מעבר להבנת הבקשה נדרשים התלמידים למיומנות של הבעה בכתב.

הרחבות והמחשות נוספות:

- ניתן להרחיב בעניין הגפן - אופן הגידול, שלבי הגידול, מילים הקשורות לגפן (סמדר, זמורות, זמירה, בציר ועוד), פסוקים מהתנ"ך, משלים וכו'.

חלומו של שר המשקים
פרק מ פסוקים ה-טו

יחידה 76

"וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמָי וְהִנֵּה גֶפֶן לְפָנַי: וּבִגְפוֹן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים... (פסוקים ט-י)"

א סמנו במדגש את שלשת השריגים בגפן שבציור:

ב הדביקו מדבקות בהתאם לפרטי חלומו של שר המשקים:

"וְהָיָא כְּפָרְחַת עֲלֶתָהּ נֹצֵה הַבְּשִׁילוֹ אֲשֶׁר־לִתְיָה עֲנָבִים:"

ג הדביקו מדבקות ובהן פעולות שר המשקים בחלום:

"וְאַחַךְ אֶת־הָעֲנָבִים וְאַשְׁחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פְּרֵעָה וְאַתָּן אֶת־הַכּוֹס עַל־רֶגֶל פְּרֵעָה:"

ד השלימו את המלים החסרות:
שלשת השריגים רומזים לשלושה _____ .
בעוד _____ ימים פרעה יחזיר אותך לתפקידך _____ .

לשיחה בכיתה: כיצד לדעתכם רומז החלום לפתרון שפתר יוסף?

"כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אֶתְּךָ כְּאִשׁוֹר יֵיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ־נָא עִמָּדֵי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל־פְּרֵעָה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה:" (פסוק יד)

ה מה בקש יוסף משר המשקים?
_____

46

77. חלומו של שר האופים

פרק מ פסוקים טז-כג

א. הקדמה

שר האופים לא מיהר לספר ליוסף את חלומו. רק לאחר שראה שיוסף פתר את חלום חברו לטובה, החליט לספר אף הוא את חלומו ולבקש מיוסף את פתרונו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

טז וַיֵּרָא שֵׁר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתַר שְׂוֹסֵף פֶּתַר אֶת חֲלוֹמוֹ שֶׁל שֵׁר הַמִּשְׁקִים לטובה¹ וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אֶף־אֲנִי בְּחֲלוֹמֵי וְהִנֵּה שְׁלֵשָׁה סִלֵי חֲרִי סְלֵי נֹצְרִים² עַל־רֹאשֵׁי: יז וּבֶסֶל הָעֶלְיוֹן מִבֵּין הַשְּׁלוֹשָׁה מִכֹּל מֵאֲכֹל פֶּרְעָה מַעֲשֶׂה אִפְּהָ וְהָעוֹף אֲכַל אֶתְּם מִן־הַסֶּל מֵעַל רֹאשֵׁי: יח וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פֶּתְרֹנוֹ שְׁלֵשַׁת הַסִּלִּים שְׁלֵשַׁת יָמִים הֵם: יט בְּעוֹדוֹ שְׁלֵשַׁת יָמִים יִשָּׂא פֶּרְעָה אֶת־רֹאשֶׁהָ מֵעַל־יְרֵימֹ, יסִיר אֶת רֹאשָׁהּ מֵעַלֶּיךָ, כְּלוֹמֵר: יצווה להרוג אותך וְתָלָה אוֹתָהּ עַל־עַץ וְאֲכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרָהּ מֵעַלֶּיךָ:

כ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מֵאִזְ חֲלוֹמוֹתָ, הִיָּה יוֹם הַלְּדוֹת אֶת־פֶּרְעָה וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ לְכָל־עַבְדָּיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁוֹ שֵׁר הַמִּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שֵׁר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עַבְדָּיו מִנֵּה אוֹתָם בְּרִשִׁימַת עַבְדָּיו וְגַזַּר אֶת דִּינָם: כא וַיִּשָּׁב הַחֲזִיר אֶת־שֵׁר הַמִּשְׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ (לְתַפְקִידוֹ הַקּוֹדֵם) וַיִּתֵּן הַכֹּס עַל־כַּף פֶּרְעָה: כב וְאֵת שֵׁר הָאֹפִים תָּלָה כְּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: כג וְלֹא־זָכַר שֵׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף (שֶׁבִיקֵשׁ שִׁזְכִּיר אוֹתוֹ לטובה לפני פרעה) וַיִּשְׁכַּח־הוּ:

ג. מנגינת הכתוב

התגשמות פתרונו של יוסף וכפיות הטובה של שר המשקים, ששכח את יוסף ברגע שיצא לחופשי.

1 פירוש שני ברמב"ן וכן ספורנו.

2 סלים שקולעים מקנים וענפים דקים. ועיין עוד ברש"י.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימות א-ג נועדו להמחיש את חלומו של שר האופים.
- משימה ד והצעה 'לשיחה בכיתה' עוסקות בפתרון החלום על ידי יוסף.
כדאי לעשות השוואה בין החלומות ולראות את **השווה** כגון: המספר 3, חלום העוסק במקצוע של כל אחד מהם.
ואת **השונה** כגון: שר המשקים פעיל לעומת שר האופים שלא זז בחלום, היין שהכין שר המשקים מוגש לפרעה, לעומת המאפים שאפה שר האופים שנאכלים על ידי עוף, וכדומה.
- משימה ה' עוסקת בשכחת שר המשקים את יוסף.

יחידה 77
חלומו של שר האופים
פרק מ פסוקים טז-כג

**"וַיֹּאמֶר אֶל-יוֹסֵף אֶף-אֲנִי בְחַלְוָמִי
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סֻלִּי חָרִי עַל-רֵאשֵׁי:"** (פסוק טז)

א. צירו את דמותו של שר האופים בעזרת הקווים המקווקוים.
ב. הדביקו מדבקה עם שלשת סלי החרי.

**"וּבִסֵּל הָעֶלְיוֹן מְכַל מֵאֲכָל פְּרֵעָה מַעֲשֵׂה אִפֵּה
וְהָעוֹף אָכַל אֶתֶם מִן-הַסֵּל מֵעַל רֵאשֵׁי:"** (פסוק יז)

ג. הדביקו מדבקה עם העוף האוכל מן הסל העליון.

פתרון החלום

ד. השלימו את המלים החסרות:
שלשת הסלים רומזים לשלושה _____
בעוד _____ ימים פרעה יצוה ל _____

לשיחה בכיתה: כיצד לדעתכם רומז החלום לפתרון שפטר יוסף?
**"וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי... וַיָּשָׁב אֶת-שֵׁר הַמִּשְׁקִים עַל-מִשְׁקָהוּ וַיִּתֶּן הַכּוֹס עַל-כַּף
פְּרֵעָה; וְאֵת שֵׁר הָאֹפִים תָּלָה כְּאִשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף:"**
"וְלֹא-זָכַר שֵׁר-הַמִּשְׁקִים אֶת-יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּח:" (פסוק כג)

ה. האם קים שר המשקים את בקשתו של יוסף?
 מדוע? _____

47

פתרונות לחידות על פרשת וישב:

מספרים בפרשה:

- 17 - "יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן..." (לז, ב).
11 - "השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי" (לז, ט).
20 - "וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף" (לז, כח).
3 - "ויהי כמשלוש חודשים..." (לח, כד).
שלושה שריגים בגפן, בחלומו של שר המשקים (מ, י).
שלושה סלי חורי, בחלומו של שר האופים (מ, טז).
(שלושה בנים ליהודה ובת-שוע. שלושה חפצים בערבון שיהודה נתן לתמר.)

באיזה הקשר מוזכרים:

- כתונת פסים - יעקב עשה ליוסף (לז, ג).
שמש ירח וכוכבים - בחלומו השני של יוסף (לז, ט).
בור - האחים השליכו את יוסף אל הבור (לז, כד).
חותמת - בערבון שיהודה נתן לתמר (לח, יח).
תאומים - פרץ וזרח, שנולדו לתמר וליהודה (לח, כז).
בית הסוהר - פוטיפר שם את יוסף בבית הסוהר (לט, כ).
שר המשקים ושר האופים נאסרו בבית הסוהר (מ, ג).
עוף - בחלום שר האופים (מ, יז).
יום הולדת - יום ההולדת של פרעה (מ, כ).

חידות על פרשת "וישב"

כתנו את עצמכם או את חבריכם לכתה, ונענו בעל פה על החידות.
א. באיזה הקשר מוזכרים המספרים:

17, 11, 20, 3 (כמה תשובות)

ב. באיזה הקשר מוזכרים:

כתונת פסים, שמש ירח וכוכבים, בור, חותמת, תאומים, בית הסוהר, עוף, יום הולדת

ג. מי אמר למי:

1. "והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחויו לאלמתי"
2. "המלך תמלך עלינו אם מושל תמשל בנו"
3. "לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן"
4. "את אחי אנכי מבקש"
5. "הילד איננו, ואני אנה אני כא?"
6. "צדקה ממני!"
7. "והאיד אעשה הרעה הגדלה הזאת והטאתי לא-לקים"
8. "מדוע פניכם רעים היום?"
9. "אף אני בתלומי והנה שלישה סלי חרי על ראשי"
10. "והזכרתי אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה"

48

מי אמר למי?

1. יוסף לאחיו (לז, ז).
2. האחים ליוסף (לז, ח).
3. יעקב ליוסף (לז, יד).
4. יוסף לאיש (לז, טז).
5. ראובן לאחיו (לז, ל).
6. יהודה לתמר (או לאנשי המקום) (לח, כו).
7. יוסף לאשת פוטיפר (לט, ט).
8. יוסף לשר המשקים ושר האופים (מ, ז).
9. שר האופים ליוסף (מ, טז).
10. יוסף לשר המשקים (מ, יד).